

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
кафедра германської філології та перекладу

**ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ АБЕРАЦІЇ ТА НЕВДАЧІ
У ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ
(НА МАТЕРІЯЛІ РОМАНУ Б. ШЛІНКА “DER VORLESER” ТА ЙОГО
ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ, ВИКОНАНОГО П. ТАРАЩУКОМ)**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня “бакалавр”
студентки 4-го курсу
освітньої програми
**“Переклад з німецької та
англійської мов”**
спеціальність – 035.043
“Германські мови та літератури
(переклад включно), перша –
німецька”
Анастасії Андріївни ВАСИЛИК
Науковий керівник:
к. філол. н., доц. Наталія ЛАЛЯН

“Допущено до захисту”
Протокол засідання
кафедри германської філології та перекладу
протокол № 12 від «11» червня 2024 року
завідувач кафедри Сас
к.філол.н., доц. Олександр СТАСЮК

КИЇВ-2024

АНОТАЦІЯ

У даній бакалаврській роботі розглядаються перекладацькі аберації та помилки, що виникають під час перекладу художніх творів. Дослідження проводилося на матеріалі роману Бернгарда Шлінка “Der Vorleser” та його перекладу українською мовою, виконаного П. Таращуком. Метою роботи є визначення причин перекладацьких аберацій та їхнього впливу на сприйняття тексту цільовою аудиторією.

Виявлені перекладацькі аберації класифіковано за М. Дорофєєвою на структурно-семантичні, дискурсивно-фахові, фонові та дискурсивно-ситуативні. Проведений аналіз показав, що такі аберації можуть виникати через недостатнє знання культурних контекстів, індивідуальні уподобання перекладача або нехтування змістом літературного твору. Результати дослідження свідчать, що перекладацькі аберації суттєво впливають на інтерпретацію та сприйняття тексту.

Важливу роль у дослідженні відіграє герменевтичний підхід, який дозволяє глибше зрозуміти та інтерпретувати художній текст через призму культурних та історичних контекстів. Герменевтика сприяє виявленню прихованих смислів та забезпечує більш точне відтворення авторського задуму у перекладі.

Особлива увага приділяється аналізу мовних особистостей автора та перекладача, їхньому життєвому досвіду та професійній підготовці, що вплинули на мовну специфіку художнього твору як в оригіналі, так і в перекладі.

Пропонуються рекомендації, спрямовані на мінімізацію перекладацьких аберацій та покращення якості перекладу художніх творів. Вони включають ретельне вивчення культурних реалій, адаптацію стилістичних та змістових особливостей оригіналу до цільової аудиторії, а також застосування комплексних перекладацьких стратегій, що враховують лінгвістичні та культурні аспекти.

Теоретичне значення роботи полягає у розширенні знань про специфіку перекладацьких аберацій, вивченні причин їхнього виникнення та розробці нових підходів до мінімізації викривлень змісту та форми оригінального тексту в перекладі. Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів у викладанні курсу “Теорія та практика перекладу” та у перекладацькій діяльності для підвищення якості та адекватності перекладів літературних творів.

Ключові слова: перекладацькі аберації, художній переклад, герменевтика, Бернгард Шлінк.

ABSTRACT

This bachelor's thesis examines translation aberrations and errors that occur in the translation of literary works. The research was conducted on the basis of B. Schlink's novel *Der Vorleser* and its translation into Ukrainian by P. Tarashchuk. The aim of the study is to identify the causes of translation aberrations and their impact on the perception of the text by the target audience.

The identified translation aberrations are classified according to M. Dorofeieva into structural and semantic, discourse and professional, background and discourse and situational. The analysis has shown that such aberrations may arise due to insufficient knowledge of cultural contexts, individual preferences of the translator or neglect of the content of the literary work. The results of the study show that translation aberrations have a significant impact on the interpretation and perception of a text.

An important role in the study is played by the hermeneutic approach, which allows for a deeper understanding and interpretation of a literary text through the prism of cultural and historical contexts. Hermeneutics helps to reveal hidden meanings and ensures a more accurate reproduction of the author's intention in translation.

Particular attention is paid to the analysis of the linguistic personalities of the author and translator, their life experience and professional training, which influenced the linguistic specificity of the work of art both in the original and in the translation.

The article offers recommendations aimed at minimising translation aberrations and improving the quality of translation of fiction. They include a thorough study of cultural realities, adaptation of the stylistic and semantic features of the original to the target audience, as well as the use of comprehensive translation strategies that take into account linguistic and cultural aspects.

The theoretical significance of the work lies in expanding knowledge about the specifics of translation aberrations, studying the causes of their occurrence and developing new approaches to minimising distortions of the content and form of the original text in translation. The practical significance of the work lies in the possibility of using its results in teaching the course "Theory and Practice of Translation" and in translation activities to improve the quality and adequacy of translations of literary works.

Keywords: translation aberrations, literary translation, comparative analysis, hermeneutics, Bernhard Schlink.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АБЕРАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ.....	12
1.1. Роль перекладу в міжкультурній комунікації: особливості художнього перекладу.....	12
1.2. Проблеми перекладу крізь призму герменевтики: розуміння тексту як одна з найважливіших передумов створення адекватного перекладу.....	14
1.3. Індивідуальний стиль автора та мовна особистість перекладача.....	18
1.4. Біографія як визначальний чинник формування мовної особистості автора та перекладача.....	20
1.4.1. Біографічні дані та творчість Б. Шлінка.....	22
1.4.2. Життєвий шлях і перекладацький доробок П. Таращука.....	25
1.5. Перекладацькі аберації як свідомі та несвідомі відхилення від тексту оригіналу.....	27
1.5.1. Причини перекладацьких аберацій.....	27
1.5.2. Класифікація перекладацьких аберацій.....	30
1.5.3. Наслідки перекладацьких аберацій.....	33
Висновки до Розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ОРИГІНАЛУ ТА ПЕРЕКЛАДУ НА ПРЕДМЕТ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ АБЕРАЦІЙ.....	38
2.1. Роман “Der Vorleser” як відображення національної пам’яті: своєрідність сюжету, тем та ідей.....	38
2.2. Перекладацькі аберації та невдачі у перекладі роману “Der Vorleser” українською мовою.....	41

2.2.1. Структурно-семантичні помилки як причина хибної інтерпретації сюжету роману	41
2.2.1.1. Лексичні аберації у перекладі роману українською	42
2.2.1.2. Граматичні помилки у тексті перекладу	48
2.2.2. Дискурсивно-фахові аберації: помилкове відтворення термінів	51
2.2.3. Фонові аберації як перешкода розуміння культурної специфіки вихідної мови	53
2.2.4. Дискурсивно-ситуативні аберації як наслідок нехтування контекстом	55
2.3. Методичні рекомендації для запобігання аберацій у перекладі	57
Висновки до Розділу 2	59
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	69
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІЯЛУ	69
ZUSAMMENFASSUNG	70
ДОДАТОК А. ГЛОСАРІЙ ВИКОРИСТАНИХ У БАКАЛАВРСЬКІЙ РОБОТІ МОВОЗНАВЧИХ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТЕРМІНІВ	75
ДОДАТОК Б. ДІАГРАМА КІЛЬКІСНОГО ТА ВІДСОТКОВОГО СПІВВІДНОШЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ АБЕРАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ “DER VORLESER” УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	78

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

МО – мовна особистість

ПА – перекладацькі аберації

ТО – текст оригіналу

ТП – текст перекладу

ВСТУП

Переклад літературних творів є важливою складовою міжкультурної комунікації, адже він забезпечує обмін культурними цінностями та знаннями між різними народами. У контексті глобалізації та взаємопроникнення культур, переклад стає ключовим інструментом для збереження і поширення національної ідентичності та культурного надбання. Він дозволяє читачам знайомитися з літературними здобутками інших країн, а також сприяє розширенню культурних горизонтів та поглибленню розуміння інших національних традицій.

Проблема перекладу художньої літератури є однією з ключових у сучасній перекладознавчій науці. Особливу складність викликає переклад творів, що містять багатозначні та культурно-специфічні елементи, де неухважність до деталей може спровокувати виникнення перекладацьких аберацій (ПА). Читаючи прозу, подеколи виникає питання, чи справді автор мав на меті донести до читача ту саму думку, яку передає перекладений текст. Ми автоматично сприймаємо переклад як іншомовний оригінал, проте, на жаль, у перекладі нерідко зустрічається інше трактування проблем, життєвих ситуацій та конфліктів аніж ті, які автор прагнув передати.

Саме ПА стають на заваді коректного сприйняття літературного твору читачами іншої мовної культури. ПА неодноразово були предметом наукових розвідок вітчизняних та зарубіжних дослідників (О. Дубенко, М. Лановик, С. Пригодій, О. Селіванова, М. Бейкер, К. Норд), проте питання їхнього впливу на сприйняття художніх творів цільовою аудиторією перекладу залишається нагальним і потребує подальшого вивчення.

Актуальність даної розвідки пояснюється постійним зростанням вимог до якості перекладу. Якщо раніше в центрі уваги дослідників зазвичай були відмінності систем мов оригіналу та перекладу, то сьогодні серед критеріїв оцінки якості перекладу перекладознавці все частіше називають не лише ступінь близькості до оригіналу, якість мовного оформлення тексту, а й здатність перекладу досягнути

поставлених автором цілей, адже адекватним вважається такий переклад, який зберігає прагматику оригіналу.

Об'єктом дослідження є ПА в українському перекладі роману “Der Vorleser”, виконаного Петром Таращуком.

Предметом дослідження – причини виникнення ПА та їхній вплив на інтерпретацію тексту перекладу (ТП).

Мета бакалаврської роботи полягає у дослідженні ПА та невдач у перекладі роману “Der Vorleser” українською, зокрема їх виокремленні, класифікації та аналізу, а також наданні практичних рекомендації для уникнення ПА.

Матеріалом дослідження слугував роман-бестселер відомого німецького письменника Бернгарда Шлінка “Der Vorleser” та його український переклад у виконанні Петра Таращука (передрук видавництва Фоліо, 2016 рік). Цей твір є чудовим прикладом того, як ПА можуть впливати на сприйняття тексту. Його розслід дозволяє виявити ключові проблеми та виклики, з якими стикаються перекладачі, та сформулювати практичні рекомендації для мінімізації ПА.

Для досягнення поставленої мети ми сформулювали наступні **завдання**:

- 1) узагальнити відомості про ПА як об'єкт лінгвістичних та перекладацьких досліджень;
- 2) класифікувати види ПА та проаналізувати причини їхнього виникнення;
- 3) проаналізувати біографію Бернгарда Шлінка та її вплив на формування ідіостилю письменника;
- 4) узагальнити біографічні відомості про перекладача досліджуваного твору Петра Таращука як чинник впливу на формування його мовної особистості (МО) та прийняття перекладацьких рішень;
- 5) здійснити порівняльний аналіз тексту оригіналу (ТО) та його українського перекладу з метою виявлення деформацій змісту першотвору;
- 6) оцінити вплив труднощів перекладу на якість кінцевого результату та сприйняття тексту цільовою аудиторією;

7) сформулювати практичні рекомендації для перекладачів щодо мінімізації викривлень змісту та форми ТО у перекладі.

Теоретико-методологічну основу бакалаврської роботи становлять дослідження вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема Н. Бойчук, Р. Гром'яка, О. Дубенко, В. Жуковської, М. Іваницької, Т. Кияка, О. Линтавр, Л. Мацько, С. Пригодія, М. Бейкера, У. Еко, Р. Якобсона, В. Коллера, М. Шрайбера, Й. Сана та інших.

Методи дослідження: дослідження базується на антропоцентричному підході до процесу та результату перекладу з урахуванням герменевтичної теорії. Завдання бакалаврської роботи зумовили використання комплексної методики, зокрема у дослідженні використано *контрастивно-перекладознавчий аналіз* німецькомовного оригіналу художнього тексту та його перекладу українською мовою, *описовий метод* з метою формування теоретичної бази дослідження, *метод аналізу лексикографічних джерел та словникових дефініцій* з метою порівняння лексикографічних експлікацій значень мовних одиниць, *дефінітивний метод* – для обґрунтування ключових понять бакалаврської роботи, *метод індукції та дедукції* – для визначення напряму пошуку від накопичення мовного матеріалу до систематизації, *кількісний аналіз* – з метою відображення кількісного та відсоткового співвідношення різних видів ПА у матеріалі розсліду, *метод узагальнення* – для формулювання висновків наукового дослідження.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що адекватне відтворення змісту і форми літературного твору у перекладі забезпечується використанням комбінованих перекладацьких стратегій, які враховують як лінгвістичні, так і культурні аспекти оригінального тексту. Це означає, що перекладач повинен не лише дотримуватися мовних правил, але й враховувати культурні реалії, що дозволяє зберегти автентичність та естетичну цінність оригінального твору.

Теоретичне значення дослідження полягає в розширенні наукових знань про специфіку ПА, описі можливих причин їхнього виникнення та розробці нових підходів до мінімізації викривлень змісту та форми вихідного тексту у перекладі, що

є певним внеском у теорію перекладу і може бути використано як основа для подальших досліджень у цій галузі.

Практичне значення роботи вбачаємо у можливості використання її результатів у викладацькій практиці курсу “Теорія та практика перекладу”, спецкурсу із художнього перекладу. Розроблені рекомендації можуть бути застосовані у перекладацькій практиці, що сприятиме покращенню якості перекладів літературних творів.

Апробація результатів дослідження була здійснена на XV Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Іноземні мови у сучасному комунікативному просторі» (Херсон, 4-5 квітня 2024 р.)

Структура та обсяг роботи. Бакалаврська робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, двох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури, резюме та додатків. Загальний обсяг роботи – 78 сторінок, з них 53 сторінки основного тексту.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, визначено об’єкт, предмет, мету і завдання дослідження, окреслено методи дослідження, висвітлено теоретичне та практичне значення роботи, подано стислий зміст розділів.

У першому розділі “**Теоретичні засади дослідження аберацій при перекладі художніх творів**” визначено особливості та труднощі художнього перекладу; розкрито поняття індивідуального стилю автора та мовної особистості перекладача; розглянуто роль біографії як важливого чинника впливу на якість перекладу; наведено класифікацію ПА та визначено причини їхнього виникнення, що дозволяє глибше зрозуміти механізми та наслідки перекладацьких помилок.

Другий розділ “**Компаративний аналіз оригіналу та перекладу на предмет перекладацьких аберацій**” присвячений детальному аналізу перекладацьких помилок, допущених у перекладі роману Бернгарда Шлінка “Der Vorleser” українською мовою: проведено порівняльний аналіз ТО і ТП; виявлено та класифіковано основні типи ПА; розглянуто та проаналізовано конкретні приклади структурно-семантичних, дискурсивно-фахових, фонових та дискурсивно-

ситуативних помилок, що призводять до відхилень від задуму автора та спотворення змісту оригіналу. Окрім того, розділ містить практичні рекомендації щодо уникнення ПА і покращення якості художнього перекладу.

У **загальних висновках** висвітлено основні результати проведеного дослідження.

Список використаних джерел містить 33 праці вітчизняних та 21 працю зарубіжних авторів.

У **додатку А** подано глосарій використаних у роботі мовознавчих та перекладацьких термінів.

Додаток Б демонструє таблицю кількісного та відсоткового співвідношення ПА у перекладі роману “Der Vorleser” українською мовою.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АБЕРАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

1.1. Роль перекладу в міжкультурній комунікації: особливості художнього перекладу

Переклад відноситься до одних із найстаріших видів людської діяльності, що виникли одночасно з першими спробами міжмовної комунікації та культурного обміну [11, с. 42]. Він завжди був складним та багатогранним процесом, який вимагає від перекладача не лише знання двох мов, але й розуміння культурних, історичних та соціальних контекстів, у яких ці мови функціонують.

Як зазначає Н. Бойчук, переклад аналізується як міжмовне комунікативне явище, де процес визначається мовними нормами, комунікативними ситуаціями, функціональними параметрами первинного тексту та перекладацькими нормами [1, с. 141].

На думку американського мовознавця Р. Якобсона, переклад є процесом перекодування та передачі повідомлення з однієї мови на іншу, що передбачає не просто заміну окремих слів або виразів на їхні словникові відповідники, а переклад цілих повідомлень, з метою забезпечення еквівалентності значення між мовами оригіналу та перекладу [35, с. 232-234].

Німецький дослідник В. Коллер визначає переклад як “письмовий процес перенесення тексту з однієї мови (вихідної мови) на іншу (цільову мову), результатом якого є текст, який має відповідати певним вимогам еквівалентності, щоб зберегти зміст і функції першоджерела” [37, с. 106]. (*Тут і далі переклад наш – В.А.*)

Згідно з теоретиком перекладу В. Коптіловим, переклад можна визначити як збереження змісту повідомлення при зміні його мовної форми: “Справжнім предметом художнього перекладу є не слова, словосполучення чи фрази тексту, а ідейно-образна структура першотвору, тобто пов’язані авторською ідеєю

найважливіші образи, багатство взаємовідношень яких зумовлює неповторну своєрідність певного твору” [14, с. 30]. Це визначення підкреслює дві ключові складові процесу перекладу: зміст і форму.

Виходячи з даних концепцій, можемо зробити висновок, що під час перекладу відбувається не лише трансформація слів, але й адаптація змісту, що відображає різні світоглядні й концептуальні рамки кожної мови.

Переклад відіграє критичну роль у сприйнятті та розумінні інших культур. Він допомагає залагоджувати культурні різниці, відкриваючи доступ до літературних творів, ідей та думок, які відображають культурний контекст інших народів. Переклад є ключовим інструментом міжкультурного обміну, сприяючи взаєморозумінню та толерантності між різними культурними спільнотами.

Перекладознавство розрізняє різні види перекладу, які класифікуються за різними критеріями. Згідно з О. Ребрієм, існує дві головні класифікації видів перекладу – за характером текстів та за характером мовленнєвих дій перекладача у процесі перекладу. Мовознавець поділяє переклад *за формою* (письмовий та усний, що також має розгалуження на послідовний та синхронний), *способом* (дослівний та адекватний), *обсягом* (повний, реферативний та анотаційний) та *жанром*: “Жанрово-стилістична класифікація перекладів, залежно від жанрово-стилістичних особливостей оригіналу, обумовлює виділення двох функціональних видів перекладу: *художній (літературний)* переклад та *інформативний (галузевий)* переклад” [21, с. 40].

Художній переклад – це процес передачі творів художньої літератури іншою мовою, де домінуючою є художньо-естетична функція. Головна мета такого перекладу полягає у досягненні естетичного впливу на реципієнта та створенні художнього образу, максимально наближеного до оригіналу, що робить таке мовне посередництво важливим чинником міжкультурної комунікації [27, с. 165].

Основна відмінність між художнім та інформативним перекладом полягає у їхній головній функції: художній переклад прагне досягнення естетичного

впливу, тоді як інформативний переклад спрямований на передачу інформації. Художній переклад вимагає від перекладача не лише високого рівня володіння мовою, але й глибокого розуміння культури мови оригіналу та особливості цільової аудиторії тексту, тоді як інформативний переклад акцентує на точності та відповідності оригіналу.

Варто наголосити, що художній переклад є не просто передачею змісту, а справжнім мистецтвом, де перекладач виступає як співтворець твору. Літературні твори часто насичені унікальними мовними конструкціями, грою слів, діалектами та іншими стилістичними прийомами, які важко перекласти без втрати їхнього ефекту. Перекладач має адаптувати твір до культурного контексту мови перекладу, зберігаючи при цьому художню цінність та творчий задум автора [16, с. 144-145]. Це включає не тільки точне відтворення змісту, але й дослідження та передачу індивідуальних особливостей стилю автора, що робить кожний переклад унікальним і неповторним.

Художній переклад неможливий без урахування культурного зміщення та міжкультурної інтерференції, адже завдання перекладача – відтворити багаторівневу інформацію та викликати у читача перекладу ті ж враження, що й у читача першотвору [42]. Це значно ускладнюється літературною неперекладністю, що нерідко стає причиною виникнення ПА.

Отже, переклад, особливо художній, є критично важливим для міжкультурної комунікації, адже він не лише передає зміст і форму оригінального твору, але й відкриває доступ до культурних, історичних та соціальних контекстів, сприяючи взаєморозумінню та толерантності між різними культурними спільнотами.

1.2. Проблеми перекладу крізь призму герменевтики: розуміння тексту як одна з найважливіших передумов створення адекватного перекладу

Основною метою будь-якого перекладу є досягнення адекватності, що включає повну передачу смислового змісту оригіналу та його функціонально-

стилістичну відповідність. Ключовим завданням перекладача є забезпечення ідентичності змісту оригіналу та перекладу із максимальним наближенням їхньої форми [28].

Згадуючи про поняття адекватності, варто наголосити, що у перекладознавстві не існує універсальної системи оцінювання цього показника, оскільки з погляду психології переклад вважається когнітивним процесом, який охоплює логіку, творчі здібності, інтуїцію, вроджене відчуття мови тощо.

Трансляція художнього тексту є складним і багатогранним процесом, що вимагає від перекладача не лише знання мов, але й глибокого розуміння культурного фону, історичних передумов, ідіостилю та інтенцій автора оригіналу тощо. Герменевтика, як наука про інтерпретацію текстів, стає ключовим інструментом у руках перекладача, допомагаючи розкрити та передати зміст і форму першотвору, адже вимагає дослідження тексту оригіналу з перспективи автора та читача [2, с. 124].

Як зазначає Х.-Г. Гадамер, один із провідних представників сучасної герменевтики, “розуміння є основною формою нашого буття у світі” [33, с. 294]. Герменевтика як вчення виникла ще за античності, та свого значення як методологічна основа для тлумачення біблійних текстів набула в епоху Відродження та Просвітництва, згодом поширилася й на інші галузі знань, зокрема філософію, правознавство, літературу та перекладознавство.

У сучасному перекладознавстві терміни “переклад” та “інтерпретація” часто ототожнюються, однак попри очевидний зв’язок вони все ж мають суттєві відмінності, які впливають на методології та підходи до роботи з текстами. Переклад, перш за все, слугує для передачі змісту та форми тексту з однієї мови на іншу. Цей процес включає не лише заміну слів, але й передачу/адаптацію граматичних структур, стилістики та культурних контекстів вихідного тексту. Як зазначає Е. Найда, переклад повинен досягати “динамічної еквівалентності”, де акцент робиться на відтворенні значення та ефекту оригіналу у мові перекладу

[38, с. 159]. Інтерпретація, у свою чергу, є процесом аналітичним; вона акцентує увагу на внутрішніх сенсах, розшифровці та поясненні значень тексту.

Виходячи зі скопос-теорії Фермеєра, згідно із якою метою перекладу є задоволення потреб цільової аудиторії, а не просто буквальне передавання лексичних одиниць засобами однієї мови на іншу, правильне розуміння вихідного тексту, його функції та адресата є надважливим чинником [43, с. 17-20]. Відповідно до перекладацького замовлення та побажань клієнта перекладач може ігнорувати, додавати та адаптувати форму чи елементи тексту заради досягнення адекватності.

Герменевтика пропонує розглядати переклад як діалог між двома культурами, де перекладач виступає посередником, який забезпечує взаємне збагачення цих культур [2, с. 146]. Перед майстерністю перекладача постає неабиякий виклик: зберегти стилістичні й естетичні характеристики оригіналу, не втративши при цьому точність авторської думки. Умберто Еко, відомий італійський письменник і семіотик, обґрунтовує важливість “переосмислення” тексту в процесі перекладу з урахуванням чималої низки факторів [31, с. 9]. Науковець розробив концепцію трьох рівнів розуміння художнього тексту, що, на наш погляд, може розглядатись як узагальнення герменевтичного підходу до аналізу матеріалу перекладу:

1. На першому рівні розуміння перекладач з позиції читача намагається зрозуміти наміри автора. Даний етап передбачає аналіз контексту, в якому був написаний текст, вивчення біографії автора, історичних обставин і культурних аспектів, які могли вплинути на створення твору, ознайомлення з доробком автора тощо. Головна мета тлумача – реконструювати думки та емоції, які керували автором в процесі роботи. Цей підхід часто використовують в традиційній літературній критиці, де акцент робиться на відтворенні авторського задуму.
2. Другий рівень зосереджується на художньому тексті як автономному об’єкті, який існує незалежно від намірів письменника. Аналіз з перспективи літератора

підкреслює важливість текстуального розбору структури, стилю, ритму і інших формальних елементів тексту; читач зосереджується на тому, що текст “говорить сам по собі”, без відволікання на зовнішні чинники.

3. Третій рівень інтерпретації підкреслює роль читача у створенні значення тексту. В цьому контексті текст сприймається як відкритий до множинних інтерпретацій, кожна з яких залежить від особистих досвідів, знань і очікувань читача. Еко назвав це “відкритим текстом”, який допускає різні значення і інтерпретації. Такий підхід є характерним для постструктуралізму та рецептивної естетики, адже акцент робиться на активній ролі читача у процесі інтерпретації [5, с. 504].

Німецький філософ Ф. Шляєрмахер розвивав ідею про важливість усвідомлення перекладачем свого горизонту особисті, досвіду та знань, його розширення та збагачення [44, с. 55]. З огляду на тему нашої наукової роботи варто згадати про існування історичного тла, на якому був створений літературний твір, а також обставин, за яких працює транслятор. Повне очуження від власного світосприйняття, сформованого протягом усього життя, є неможливим. З іншого боку, усвідомлення сучасного контексту та його впливу на інтерпретацію тексту може сприяти більш новітньому, точному й глибокому розумінню тексту. Саме тому перекладач повинен не лише удосконалювати свою культурну компетенцію, вивчати нові культури та дисципліни, але й постійно аналізувати та критично оцінювати власні упередження та перспективи.

Отже, герменевтичний підхід є невід’ємною складовою адекватного перекладу, оскільки він забезпечує глибоке розуміння та інтерпретацію культурного та смислового контексту оригіналу, сприяючи зближенню першотвору та його іншомовної версії.

1.3. Індивідуальний стиль автора та мовна особистість перекладача

Індивідуальний стиль автора є унікальним мовним явищем, яке відображає його особисті мовні уподобання, світогляд і емоційний стан. У контексті лінгвістичного аналізу художньої літератури та перекладу, дослідження ідіостилю набуває особливої значущості, оскільки саме він є ключем до розуміння авторського задуму та його втілення у мовному просторі твору. На думку видатних мислителів, таких як Платон і Сенека, стиль є відображенням характеру автора та “дзеркалом” його душі. Це підтверджується численними розвідками, які визначають авторський стиль як усталений багаторічною практикою творчий образ письменника, що включає певні мовні конструкції, сюжетні прийоми та інші засоби художнього зображення дійсності [26, с. 505, 514-516]. Мовна особистість перекладача, зі свого боку, відіграє не менш важливу роль у процесі передачі цього унікального стилю іншою мовою, зберігаючи його основні характеристики та адаптуючи до культурних і мовних норм цільової аудиторії.

У сучасному літературознавстві та лінгвістиці немає однозначного визначення індивідуального стилю, і терміни “*ідіостиль*”, “*ідіолект*” та “*індивідуальний стиль*” часто використовуються як синоніми, хоча між ними існують певні відмінності. Ідіолект – це сукупність мовних особливостей, характерних для мовлення однієї особи, включаючи унікальний словниковий запас, граматичні конструкції, вимову та інтонацію – індивідуальне варіювання мовлення [6]. Ідіолект служить засобом ідентифікації особистості у повсякденному спілкуванні, відображаючи соціальне та культурне походження індивіда. Ідіостиль, натомість, відображає індивідуальний стиль письменника, що проявляється у його роботах через специфічні мовні та стилістичні засоби. Саме ця особливість підкреслює унікальність автора у літературі, дозволяючи читачам розпізнавати його твори серед інших. Ідіолект є динамічним і змінюється залежно від ситуації спілкування, тоді як ідіостиль залишається більш

стабільним і проявляється у творчості автора незалежно від зовнішніх обставин [23, с. 113-114].

У сучасному перекладознавстві все більше уваги приділяється вивченню антропологічного та особистісного аспекту МО перекладача. Це пояснюється зміною парадигм в лінгвістичних дослідженнях, де на перший план виходить не лише аналіз текстових структур, але і аналіз МО, що впливають на переклад. Дослідження цієї проблеми набуло детального висвітлення у працях М. Іваницької, Л. Мацько, С. Пригодія, Н. Шатілова та інших.

Мовна особистість є центральним поняттям у дослідженні перекладацької компетенції. Перекладацька компетенція, за визначенням С. Перової, є поліструктурним явищем, адже складається з багатьох компонентів, таких як лінгвістична, текстуальна, прагматична та культурна компетенції, які разом забезпечують професійну діяльність перекладача. МО, як і перераховані характеристики, формується під впливом освіти, професійного досвіду та індивідуальних якостей, що дозволяє інтерпретатору виступати у ролі медіатора між культурами [19, с. 37-38].

МО перекладача є надважливим елементом у процесі перекладу, оскільки саме вона визначає якість і адекватність передачі змісту оригінального тексту, на чому ми неодноразово наголошуємо в нашій розвідці. Індивідуальні мовні характеристики перекладача впливають на те, як він розуміє оригінальний текст і як передає його зміст цільовою мовою. Вони визначають вибір мовних засобів, синтаксичних конструкцій та стилістичних прийомів, стратегій перекладу, які націлені на збереження балансу між ідіостилем автора та якісною інтерпретацією: “Усі рівні мовної особистості перекладача – вербальний, когнітивний та прагматичний – проявляються у тексті його перекладу як маркери індивідуального стилю та суттєво впливають на адекватність відтворення оригіналу” [9, с. 159].

До МО перекладача відносимо такі характеристики як культурна компетентність, творчий підхід, технічні знання та емоційна інтуїцію [13, с. 98].

Останню В. Коптілов порівнює із здатністю актора вживатись у роль, прописану драматургом: перекладач повинен уміти тлумачити текст з позиції автора, тобто підпорядковувати свою особистість ідіостилю письменника.

Л. Мацько визначає МО як “лінгвістичну категорію, що складається з таких компонентів як мовна спроможність, мовна свідомість і мовнокомунікативна (дискурсна) діяльність, результатом якої є мовнокомунікативна компетентність”. Мовознавиця наголошує, що мовна особистість у дискурсі поєднує як об’єктивні загальні знання суспільства, так і суб’єктивні характеристики, які вирізняють її як унікальну серед мовних уподобань її епохи, мовних тенденцій та специфічної мовної поведінки. МО перекладача завжди діє в певному мовному та часовому контексті, де реалізуються ідеї, концепти, поняття, значення, смисли, образи та стереотипи мовної поведінки, що виникли і функціонують у конкретний час та в межах відповідної лінгвокультурної спільноти [17, с. 9-11].

Варто наголосити, що для адекватного результату художньому перекладачеві не достатньо мати лише добре розвинену текстотворчу компетентність та глибокі знання іноземної мови. Перекладач, що не володіє достатньою майстерністю у своїй рідній мові, не здатний виразити власну індивідуальність, схильний до буквального перекладу, що, як наслідок, призводить до аберування змісту.

Отже, формування мовної особистості можна охарактеризувати як постійний, неперервний і взаємозалежний процес, у якому головну роль відіграють когнітивно-інтелектуальні та креативно-діяльнісні чинники.

1.4. Біографія як визначальний чинник формування мовної особистості автора та перекладача

Біографія є одним з ключових чинників, що впливають на формування мовної особистості як автора, так і перекладача. Особистий досвід, освітній та культурний бекграунд, соціальне середовище та життєві обставини залишають

глибокий відбиток на мовній поведінці індивіда, визначаючи його лінгвістичні уподобання, стиль та манеру вираження.

Для письменника його життєвий досвід є невичерпним джерелом натхнення та матеріалу для творчості. Особисті переживання, подорожі, взаємодія з різними культурами та соціальними групами відображаються у його творах через вибір тем, персонажів, художніх засобів та стилістичних прийомів.

Перекладач, як і автор, несе на собі відбиток свого життєвого досвіду. Освіта, професійна підготовка, культурні контакти та особисті інтереси формують його мовну особистість, впливаючи на підхід до перекладу. Як зазначає М. Іваницька у своїй праці “Особистість перекладача в українсько-німецьких літературних взаєминах”, різниця в особистих і професійних переживаннях перекладачів може суттєво вплинути на результат перекладу, оскільки кожен перекладач привносить у текст власний погляд та інтерпретацію, що формується під впливом його життєвого досвіду [8, с. 276]. Перекладач, що багато подорожував, жив у країнах, мову яких перекладає, або виріс в багатомовному середовищі, здатен глибше зрозуміти культурні контексти та реалії, що сприяє більш адекватному відтворенню оригінального тексту. Водночас, перекладачі з різним досвідом та, відповідно, різною картиною світу можуть по-різному інтерпретувати один і той самий текст, що призводить до створення унікальних перекладів [9].

Крім того, особисті інтереси перекладача в літературі, мистецтві або науці можуть визначати його спеціалізацію, стиль і стратегії перекладу. Наприклад, перекладач, який захоплюється певним жанром літератури, буде схильний до глибшого занурення в текст і, можливо, краще відтворить його стилістичні та змістовні особливості. Мотивація також визначає підхід до роботи: перекладач, який прагне досягти високої якості та максимальної відповідності оригіналу, буде докладати більше зусиль для точного відтворення авторського задуму.

1.4.1. Біографічні дані та творчість Б. Шлінка

Б. Шлінк є одним з найвидатніших німецьких письменників сучасності, чий твори викликають значний інтерес серед літературознавців і читачів усього світу. Його біографія і творчість надають багатий матеріал для аналізу, особливо у контексті впливу особистих і історичних подій на його авторське “я”.

Б. Шлінк народився 6 липня 1944 року в Білефельді, Німеччина, у родині теолога. Професія батька значно вплинула на ранній розвиток Бернгарда і його світогляд. Дитинство майбутнього письменника припало на часи, коли Німеччина намагалася осмислити та інтегрувати складну спадщину війни. Ці соціально-політичні умови стали фундаментом для його майбутнього творчого шляху. Атмосфера післявоєнного періоду, сповнена почуттям провини та прагненням до морального відновлення, відображається у його романах через глибокі моральні дилеми і пошуки ідентичності [36].

Шлінк навчався на юридичному факультеті в університетах Гейдельберга та Берліна, де здобув ступінь доктора права. Його професійна кар’єра як правника і професора права також залишила свій відбиток на його творчості, де його герої нерідко постають борцями за справедливість.

Особисті переживання Шлінка як представника “покоління дітей війни” (нім. *Kriegskinder*), що виростили в тіні Голокосту, відчутно вплинули на його роботу. Він намагається дослідити, як історична вина та колективна відповідальність впливають на індивідуальну мораль та етичні вибори. У своїх інтерв’ю літератор зазначає, що для нього було важливо розібратися, як молоде покоління сприймає і розуміє минуле своїх батьків. Сам Шлінк визнає, що література для нього є способом рефлексії та пошуку відповідей на складні питання сучасності [32].

Досвід викладача права, зокрема його робота з питаннями прав людини та конституційного права, участь у суспільних дебатах та інтерес до історії правосуддя надихнули його на створення оповідань та романів, у яких центральною темою є моральні та філософські питання. Сам Бернгард визначає центральними темами своєї творчості знайомі усім теми – минуле, сім’я та

міжлюдські взаємини. Його творчий доробок охоплює чималу кількість жанрів – від детективів до глибоких психологічних романів, що дозволяють заглянути в найпотаємніші куточки людської душі та суспільної свідомості. Літературна кар'єра Шлінка розпочалася з серії детективних романів, написаних у співавторстві з В. Поппом. Перший з них, “Selbs Justiz” (1987), відкрив дорогу до подальших успіхів. Цей та інші романи, як-от “Die gordische Schleife” (1988) та “Selbstbetrug” (1992), заклали основу його літературної кар'єри, показавши здатність автора створювати захопливі сюжети з глибокими філософськими підґрунтями.

Справжній успіх прийшов до Шлінка з публікацією роману “Der Vorleser” (“Читець”) у 1995 році, що власне став матеріалом нашої розвідки. Ця книга стала не лише бестселером у Німеччині, але й здобула міжнародне визнання, будучи перекладеною на 39 мов і продаваною мільйонами примірників по всьому світу. Роман отримав численні нагороди, серед яких “Prix Laure Bataillon” (Франція, 1997), “Hans-Fallada-Preis” (Німеччина, 1998), “International IMPAC Dublin Literary Award” (Ірландія, 1999), “Eeva Joenpelto-Preis” (Фінляндія, 2001) та “WELT-Literaturpreis” (Німеччина, 1999). Він став першим німецьким романом, що очолив список бестселерів за версією газети “New York Times”. Екранізація роману у 2009 році, режисером якої став Стівен Долдрі, ще більше підняла популярність твору та залучила нових шанувальників [51].

Серед інших важливих робіт – роман “Die Heimkehr” (“Зникла”, 2006), де розглядаються теми втрати та відновлення, а також “Das Wochenende” (“Вікенд”, 2008), що зосереджується на моральних конфліктах, пов'язаних з тероризмом та особистою відповідальністю. Роман “Die Frau auf der Treppe” (“Жінка на сходах”, 2014) розповідає про пошуки головним героєм втраченої коханої, яка стає символом його власного пошуку сенсу життя. “Olga” (“Ольга”, 2018) висвітлює життя сильної жінки, яка переживає значні історичні зміни у Німеччині протягом ХХ століття, підкреслюючи її стійкість та рішучість у важких обставинах. Шлінк також є автором кількох збірок оповідань, серед яких

“Sommerlügen” (“Літні обмани”, 2010) та “Liebesfluchten” (“Любовні втечі”, 2010). Ці збірки розглядають різні аспекти міжособистісних стосунків, таких як зрада, обман та втеча від реальності, продовжуючи ставити читача перед складною моральною дилемою [48].

Б. Шлінк також активно виступає як есеїст та публіцист, пишучи на теми правосуддя, етики та історичної пам’яті. Його есеї збирають широку аудиторію та сприяють суспільним дискусіям. Автор дотримується думки, що література має силу змінювати суспільні уявлення та формувати моральні цінності.

Варто зазначити, що літературний стиль Б. Шлінка відзначається стриманістю, точністю та лаконічністю. Він використовує просту, подеколи навіть суху мову, реалістично зображує події та емоційно впливає на читача завдяки особливостям побудови сюжету. Важливими рисами його ідіостилю є відсторонене зображення сюжету, часте використання питальних речень та риторичних запитань, перехід діалогу в непряму мову та відкритість кінцівки, що дозволяє кожному по-різному трактувати зображені події. Шлінк також активно використовує стилістичні засоби виразності, такі як метафори, анафори, анадиплосис, клімакс та повтори, що додає глибини його творам.

Твори німецького письменника перекладені багатьма мовами, зокрема й українською. Українському читачеві відомі лише два переклади творів Шлінка: “Читець” у перекладі П. Таращука та “Ольга”, перекладена Є. Даскал. Переклад “Читця” отримав високу оцінку за відтворення індивідуального стилю Шлінка, попри деякі перекладацькі помилки, аналіз та класифікацію яких ми розглянемо у другому розділі нашої розвідки.

Загалом, творчість Б. Шлінка є важливим внеском у світову літературу. Його романи та оповідання порушують актуальні моральні та етичні питання, спонукаючи читачів до глибоких роздумів про людську природу, провину та відповідальність. Його стиль, що поєднує простоту та глибину, робить його твори доступними для широкої аудиторії, залишаючи незабутнє враження.

1.4.2. Життєвий шлях і перекладацький доробок П. Таращука

П. В. Таращук народився 22 червня 1956 року у Вінниці. Його дитинство та юність пройшли в Радянському Союзі, де культурна і політична атмосфера значною мірою вплинули на формування його особистості. З ранніх років Петро виявляв інтерес до мов та літератури, що пізніше визначило його життєвий шлях.

Освіту П. Таращук здобував у Київському педагогічному інституті, де почав вивчення лінгвістики, однак на третьому курсі вишу студента було відраховано за читання забороненої літератури. Диплом філолога майбутньому перекладачеві все ж вдалось одержати: у 1989 П. Таращук закінчив Інститут філології Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка, де навчався на кафедрі української філології. Проте його справжньою пристрастю стали саме іноземні мови. Вивчення мов у юні роки він сприймав як спосіб виходу за межі ідеологічних обмежень радянської системи [25]. Таращук самостійно опановував англійську, французьку, німецьку та польську мови, використовуючи вільний час для самостійного навчання, особливо під час служби в армії.

Після закінчення університету Петро працював науковим співробітником Національного музею Тараса Шевченка, згодом – редактором у видавництвах “Молодь” та “Дніпро”, а також у журналах “Всесвіт” і “Березіль”. З 1993 року він перейшов на вільну перекладацьку діяльність, зосередившись на перекладах класичної та сучасної літератури.

П. Таращук відомий своїми численними перекладами творів зарубіжних письменників, публіцистів та вчених. Перші перекладацькі спроби тлумач зробив ще в університетські роки. Сьогодні його перекладацький доробок включає понад 100 творів, серед яких “Дон Кіхот” Мігеля де Сервантеса, “Голодомайстер” та “Процес” Франца Кафки, “Марія Антуанетта”, “Марія Стюарт” та “Жозеф Фуше” Стефана Цвайга, “Нотатки Мальте Лаурідса Бріге” Рільке, “Читець” Бернгарда Шлінка, твори Вірджинії Вулф, Марселя Пруста, Джеймса Джойса, Джозефа Конрада та багато інших. Особливу увагу він

приділяв перекладам з німецької мови, зокрема творам таких філософів, як Гегель (“Феноменологія духу”), Ніцше (“Жадання влади”) й Адорно (“Теорія естетики”) [46].

Таращук також переклав низку наукових праць, серед яких “Історія західної філософії” Бертрана Рассела, “Національна ідентичність” Ентоні Сміта, “Вступ до психоаналізу” Зигмунда Фрейда, “Сексуальна політика” Кейт Міллет; ці переклади визначаються як вагомий вклад у розвиток вітчизняної науки та допомогли заповнити значні лакуни в українській перекладацькій традиції.

Таращук також відомий своєю перекладацькою діяльністю в театрі. П’єси Альбера Камю “Калігула” та Ежена Йонеско “Носороги” в його перекладі ставилися на сценах декількох театрів України, зокрема в театрі імені Івана Франка в Києві.

Окрім творчої роботи, П. Таращук також активно займається популяризацією українського перекладу як серед читачів, так і серед колег. У своїй статті для журналу “ЛітАкцент” він висловлює думку про те, що ситуація в сфері українського перекладу є безрадісною через відсутність державної підтримки та зазначає, що українська перекладацька школа переживає складні часи, і тільки “завдяки зусиллям ентузіастів вдається зберігати високий рівень перекладацької діяльності” [24]. Цитуючи самого Таращука: “Не культури борються між собою, а культуру використовують як інструмент боротьби” – ця думка цілковито відображає його підхід до перекладацької діяльності, де він бачить культуру як засіб для глибшого розуміння та взаємодії між народами [25].

За вагомий внесок у розвиток українського перекладознавства Петро Таращук був ушанований преміями імені Григорія Сковороди (2010), імені Максима Рильського (2012) та імені Григорія Кочура (2023). Внесок Петра Всеволодовича в український переклад є незаперечним, оскільки відзначається високою точністю і майстерністю, що робить його роботи цінними не лише з літературної, але й з академічної точки зору. Його перекладацька діяльність

охоплює широкий спектр жанрів і тем, збагачує українську літературу і культуру, а також сприяє розвитку мови і національної самосвідомості.

1.5. Перекладацькі аберації як свідомі та несвідомі відхилення від тексту оригіналу

ПА визначаються як помилки або відхилення від норми в процесі перекладу, які виникають через неправильне розуміння вихідного тексту або невідповідне використання мовних засобів у ТП. Такі викривлення можуть суттєво вплинути на точність і адекватність перекладу, що в свою чергу впливає на сприйняття та розуміння тексту кінцевим споживачем [34, с. 56; 15, с. 268]. Адекватний переклад прагне точно передати зміст, стиль і культурні нюанси вихідного тексту, тоді як аберації порушують цю єдність, що призводить до спотвореної інтерпретації.

Дослідженням ПА та помилок є центральною темою робіт як український, так і іноземних мовознавців, серед них – О. Дубенко, М. Лановик, С. Пригодій, О. Селіванова, М. Бейкер, К. Норд.

1.5.1. Причини перекладацьких аберацій

Аберації як відхилення від очікуваної точності та відповідності в перекладі можуть бути спричинені різними факторами, що мають свої корені як у мові оригіналу, так і в мові перекладу. Перш за все, це відмінності між концептуальними картинами мовної пари. Доречним вважаємо поділ на такі, що спричинені незнанням або нехтуванням культурними аспектами, та ті, що є результатом недоречного або занадто активного застосування стратегії одомашнення.

За визначенням С. Пригодія, ПА є результатом складної взаємодії між мовними та культурними системами оригіналу та перекладу, а також відмінностями у світосприйнятті перекладача [20]. В контексті перекладу не

варто розуміти під культурою лише прояви мистецтва, такі як література, театр чи музика. Вона охоплює всі аспекти життя, включно зі способами мислення, цінностями, звичаями, традиціями і поведінковими моделями, що в свою чергу впливає на процес перекладу [40, с. 27]. Незнання як чужих, так і своїх культури й історії провокує невідповідність між оригіналом і адаптованим текстом, невідповідність між оригіналом і адаптованим текстом, упущення важливих для сюжету деталей та, як наслідок, появу культурних конфліктів.

Одним з найпоширеніших типів ПА є інерційне слідування перекладача приписам концептуальної картини світу цільової культури. Це явище виникає, коли перекладач підсвідомо переносить елементи світогляду та культурні норми цільової мови на перекладений текст, що може призвести до викривлення оригінального змісту [4]. Таке інерційне слідування часто з'являється у спробах зробити текст більш зрозумілим та прийнятним для цільової аудиторії, але в результаті може втрачатися автентичність та точність оригінального тексту. Наприклад, при перекладі культурно специфічних реалій, перекладач може використовувати аналогії або заміники з цільової культури, які не відображають повною мірою оригінальний зміст, а, навпаки, паплюжать його. Доповнюючи цю думку, О. Павленко підкреслює, що трансформація художнього тексту в систему іншої культури здійснюється в межах лінгвокультурного досвіду перекладача з урахуванням існуючих спільних рис та розбіжностей, а дотримання принципів культурного релятивізму й прочитання культурного сценарію є ключовими методами подолання культурних бар'єрів [18]. Це твердження підкріплює й думка американського лінгвіста М. Бейкера, який вважає ПА “помилками або відхиленнями, які виникають внаслідок недостатнього розуміння або неналежного використання мовних і культурних ресурсів перекладачем” [29, с. 45].

Важливим фактором є різниця у мовних структурах. Кожна мова має свої унікальні граматичні, лексичні та стилістичні особливості, які можуть бути важкими для перекладу. М. Шрайбер у своїй роботі “Grundlagen der

Übersetzungswissenschaft” звертає увагу на те, що перекладачі часто стикаються з труднощами при відтворенні точного граматичного контексту оригіналу, що може спричинити втрату або зміну значення [41, с. 48]. Німецька мова, наприклад, має складну систему відмінків та артиклів, граматичних конструкцій та часів, яка значно відрізняється від української.

Лексичні особливості охоплюють словниковий запас і фразеологію, які можуть мати специфічні значення у різних культурах. Використання дескриптивних і функціональних еквівалентів допомагає зберегти зміст оригіналу при перекладі культурно-прецедентних слів [18, с. 301-302]. Важливим аспектом є також вибір відповідних лексичних одиниць та узусних сполук, які передають ті ж самі емоційні забарвлення та конотації.

Стилістичні особливості стосуються манери письма, яку використовує автор, і вона повинна бути збережена при перекладі, щоб передати атмосферу та тон оригіналу. Як ми зазначали раніше, збереження ідіостилю письменника, усіх особливостей художнього твору та сюжету є ключовим аспектом у перекладі літератури, однак чимало перекладачів нерідко нехтують одним з компонентів заради збереження іншого.

Індивідуальні особливості перекладача, його досвід, знання та перекладацька стратегія також значною мірою впливають на кінцевий результат перекладу. Важливо також враховувати рівень володіння мовою перекладачем, властиві йому перекладацькі компетенції, його здатність до адаптації тексту під вимоги цільової аудиторії, а також його етичні та професійні стандарти.

Виходячи з попередньої тези про компетенції перекладача, технічні умови та обмеження також можуть впливати на процес перекладу. Використання комп’ютерних технологій, автоматизованих систем перекладу та інших інструментів може як полегшити, так і ускладнити роботу перекладача. Л. Бовкер у статті “Translation Technologies” звертає увагу на те, що “автоматизовані системи перекладу можуть бути корисними, але вони не здатні повністю замінити людський фактор у процесі перекладу” [30, с. 95-111].

Машинний переклад, що розвивається на основі нейронних мереж та штучного інтелекту, стає все більш популярним засобом подолання мовного бар'єру. Незважаючи на значні досягнення в цій галузі, проблеми з адекватністю перекладу залишаються актуальними. Навіть найкращі сучасні системи, такі як DeepL, часто не можуть адекватно відтворити авторський стиль, що особливо помітно при перекладі метафор, культурних реалій та художніх образів [10, с. 440].

Отже, ігнорування перерахованих аспектів може призвести до суттєвих втрат у змістовності та точності перекладу, що ускладнює сприйняття ідеї оригіналу адресатом адаптованого тексту. Успішний переклад вимагає ретельного врахування всіх вказаних чинників, щоб забезпечити високу якість та відповідність перекладеного тексту оригінальному.

1.5.2. Класифікація перекладацьких аберацій

Розуміння типів перекладацьких помилок та аберацій є важливим для вдосконалення процесу перекладу та забезпечення високої якості перекладених текстів. У теорії перекладу існує велика кількість різних класифікацій помилок, які пропонують провідні вітчизняні та міжнародні дослідники. Проте єдиної типології ПА не існує.

ПА можуть бути свідомими та несвідомими. Свідомі аберації виникають унаслідок свідомого рішення перекладача відступити від оригінального тексту з певних міркувань. Несвідомі ж викривлення змісту та форми ТО виникають через відсутність повного розуміння тексту або через вплив підсвідомих факторів на перекладача.

За О. Селівановою, найбільш релевантною для художнього тексту є типологія перекладацьких трансформацій та відповідних помилок, яка враховує параметри чинників перетворення, семіотичний статус та рівні мовної системи. Лінгвістка виділяє три основні типи неточностей: **формальні**, **формально-змістові** та **прагматичні**. Формальні аберації стосуються зміни форми мовних одиниць,

формально-змістові охоплюють зміни як форми, так і змісту, а прагматичні стосуються адаптації змісту, що не відображають потреб та очікувань цільової аудиторії [22, с. 203-206].

О. Дубенко акцентує увагу на двох типах ПА: **зміщенні сенсів** через культурні особливості перекладача та **перебудові образів і структур** з метою відповідності нормам цільової культури. Перший тип виникає, коли перекладач намагається зробити текст зрозумілим для читачів своєї культури. Другий тип помилок з'являється, коли перекладач перебудовує образи та структуру оригінального тексту, щоб вони краще відповідали нормам і стилю цільової культури, та водночас віддаляє його від оригіналу [4, с. 11-12].

К. Норд виділяє три типи деформацій тексту: **прагматичні помилки** (порушення вимог до структури та основної мети тексту в перекладі), **культурологічні помилки** (неправильне розуміння національних і культурних особливостей та недотримання культурних норм) та **мовні помилки**, поділяючи їх на орфографічні, пунктуаційні, лексико-семантичні, граматичні та фразеологічні [39, с. 9]. Важливо підкреслити, що подеколи аберації можуть мати комбіновану форму, поєднуючи одночасно декілька різновидів.

М. Дорофеева пропонує синергетично-інформаційну модель класифікації помилок у системі перекладу. Вона виділяє п'ять типів помилок: **структурно-семантичні**, **дискурсивно-цільові**, **дискурсивно-ситуативні**, **дискурсивно-фахові** та **фонові помилки** [3, с. 24]. Ця класифікація враховує різні рівні синергетичної системи, дозволяючи виявити причини виникнення помилок та шляхи їх мінімізації.

Структурно-семантичні помилки пов'язані з дефіцитом мовних знань перекладача, вони виникають, коли перекладач неправильно розуміє або інтерпретує значення слів і фраз, що призводить до неправильного відтворення сенсу оригінального тексту. Ці відхилення можуть включати неправильне вживання лексичних одиниць, граматичні помилки та інші відхилення від мовних норм.

Дискурсивно-цільові помилки виникають через відхилення від жанрово-стилістичних норм. Це означає, що переклад не відповідає очікуванням цільової аудиторії щодо стилю та жанру тексту.

Дискурсивно-ситуативні помилки стосуються невідповідності перекладу конкретній ситуації комунікації. Вони є наслідком нехтування контекстом, у якому буде використовуватися перекладений текст, або неправильною інтерпретацією змісту.

Дискурсивно-фахові деформації спричинені відсутністю спеціалізованих знань у перекладача. Такі аберації виникають, коли перекладач не володіє необхідною інформацією про певну галузь, що призводить до неточностей у використанні термінології та концепцій. Наприклад, переклад наукового або технічного терміна без відповідного фахового знання може містити багато неточностей та неправильних тлумачень.

Фонові помилки стосуються загального культурного та соціального фону, який не був врахований при перекладі. Прикладом таких ПА можуть бути відхилення, пов'язані з культурними реаліями, історичними контекстами або соціальними нормами, які були проігноровані або неправильно інтерпретовані перекладачем. Наприклад, переклад реалій однієї культури на іншу без врахування їхньої специфіки може викликати непорозуміння або навіть образи.

Отже, сучасні мовознавці визначають чимало типологій ПА, однак їхня суть однакова: вони зводяться до розуміння помилок у прагматичних, граматичних, лексичних і культурних аспектах, що впливають на точність, адекватність і відповідність перекладу оригіналу. У нашій науковій роботі ми послуговуватимемося останньою із запропонованих класифікацій, оскільки вважаємо, що саме вона дає змогу якомога детальніше розкрити природу аберацій у перекладі роману “Der Vorleser” українською мовою.

1.5.3. Наслідки перекладацьких аберацій

Підсумовуючи аналіз причин та типів ПА, ми можемо зробити висновок про їхні численні наслідки для сприйняття та інтерпретації тексту цільовою аудиторією. Наслідки ПА проявляються у декількох основних аспектах, що суттєво впливають на якість перекладу та його сприйняття кінцевими користувачами.

Перш за все, перекладацькі помилки призводять до зміщення смислових акцентів тексту. Це означає, що читачі перекладу можуть отримати інше уявлення про зміст і сенс тексту порівняно з оригіналом. Такі викривлення можуть суттєво змінювати загальне враження від твору, його тональність та стилістику. Наприклад, зміщення акцентів у культурно-маркованих реаліях може призвести до неправильного розуміння історичних або соціальних контекстів твору, що, у свою чергу, впливатиме на інтерпретацію сюжету та характеристик персонажів.

Другою важливою проблемою є втрата культурних контекстів, що є ключовими для повного розуміння тексту. Культурні реалії, ідіоми та алюзії часто є невід'ємною частиною оригінального тексту, і їх невірний переклад або адаптація можуть призвести до втрати значущих деталей, що роблять текст унікальним і багатогранним. Відсутність адекватного відтворення таких елементів у перекладі робить текст менш автентичним і збіднює його культурну цінність.

Третій наслідок пов'язаний з порушенням стилістичної цілісності тексту. Стель є важливою складовою будь-якого літературного твору, і його зміна в перекладі може значно змінити сприйняття тексту. Нехтування підбором лексики, граматичні помилки, ігнорування особливостей синтаксичних конструкцій можуть призвести до втрати авторського стилю, що є важливим для збереження атмосфери та художньої цінності твору. Зміна чи упущення

стилістичних особливостей може призвести до того, що текст сприйматиметься інакше, ніж це було задумано автором.

Також важливо зазначити, що ПА мають значний вплив на загальне розуміння культурних явищ та літературної спадщини. Невдалі переклади можуть створювати хибні уявлення про культуру або літературу іншої країни. Це особливо актуально в умовах міжкультурного обміну, де переклади грають важливу роль у формуванні уявлень про інші культури.

Насамкінець, ПА можуть впливати на довіру до перекладача та видання. Якщо переклад містить численні помилки та невідповідності, це може підірвати довіру читачів до якості перекладу та авторитету перекладача. Відтак, перекладачі повинні прагнути до максимальної точності та адекватності у своїй роботі, враховуючи всі можливі чинники, що можуть вплинути на процес перекладу.

Отже, наслідки ПА є багатоаспектними і можуть суттєво впливати на сприйняття та інтерпретацію тексту. Це підкреслює важливість ретельного підходу до перекладацької діяльності, саморозвитку, уважності до лінгвістичних та культурних особливостей – усе задля забезпечення високої якості перекладеного тексту.

Висновки до Розділу 1

Перший розділ бакалаврської роботи присвячено аналізу теоретичних аспектів перекладацьких аберацій у художній літературі, їх впливу на міжкультурну комунікацію, важливості герменевтичного підходу до розуміння тексту, а також ролі індивідуального стилю автора та мовної особистості перекладача у забезпеченні точності і якості перекладу. Дослідження та аналіз цих питань дозволяють зробити такі висновки:

1. Переклад відіграє ключову роль у міжкультурній комунікації, оскільки він дозволяє згладжувати культурні відмінності, відкриваючи доступ до літературних творів, ідей та думок, що відображають культурний контекст інших народів. Переклад не лише передає зміст, але й адаптує його до різних світоглядних і концептуальних рамок кожної мови, зберігаючи при цьому ідейно-образну структуру першотвору.
2. Художній переклад, зокрема, вимагає від перекладача не тільки високого рівня володіння мовою, але й глибокого розуміння культури мови оригіналу та особливостей цільової аудиторії тексту. Цей процес не просто передає зміст, а є справжнім мистецтвом, де перекладач виступає як співтор твору, зберігаючи його художню цінність і творчий задум автора.
3. Герменевтика, як наука про інтерпретацію текстів, є важливим інструментом у процесі перекладу, допомагаючи розкрити та передати зміст і форму першотвору. Вона акцентує увагу на важливості розуміння контексту, в якому був написаний текст, біографії автора, історичних обставин і культурних аспектів, що впливають на створення твору.
4. Індивідуальний стиль автора є унікальним мовним явищем, що відображає його особисті мовні уподобання, світогляд і емоційний стан.
5. Мовна особистість перекладача, зі свого боку, відіграє не менш важливу роль у процесі передачі унікального авторського стилю іншою мовою, зберігаючи його основні характеристики та адаптуючи до культурних і мовних норм

цільової аудиторії. Індивідуальні мовні характеристики перекладача впливають на те, як він розуміє оригінальний текст і як передає його зміст цільовою мовою. Вони визначають вибір мовних засобів, синтаксичних конструкцій та стилістичних прийомів, що сприяють збереженню балансу між ідіостилем автора та якісною інтерпретацією.

6. Б. Шлінк, автор роману “Der Vorleser”, є яскравим прикладом того, як особистий та професійний досвід впливають на творчість. Б.Шлінк, який народився у післявоєнній Німеччині, з дитинства був занурений у складну моральну атмосферу періоду відновлення та осмислення нацистського минулого. Це наклало відбиток на його творчість, де часто піднімаються питання колективної відповідальності, моральної провини та історичної пам’яті. Його юридична освіта та професійна діяльність також внесли свій внесок у формування його літературного стилю, який поєднує точність, лаконічність і глибоке філософське підґрунтя.
7. Петро Таращук, український перекладач, наочно демонструє, як особистий і професійний досвід формують перекладацьку діяльність. Народжений у радянській Україні, Таращук з юності захоплювався іноземними мовами та самостійно опанував їх, зокрема німецьку. Його освіта в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка та подальша робота над численними перекладами сприяли глибокому розумінню культурних і мовних нюансів. Вивчення мов і багаторічний досвід перекладацької діяльності дозволили йому стати ключовою фігурою в українській перекладацькій спільноті.
8. Перекладацькі аберації мають багатогранні наслідки для сприйняття та інтерпретації тексту, що призводить до зміщення акцентів, втрати культурних контекстів та порушення стилістичної цілісності.
9. Існує чимало різноманітних класифікацій перекладацьких аберацій. У даній розвідці використано класифікацію, запропоновану М. Дорофєєвою, яка виділяє п’ять типів перекладацьких помилок: структурно-семантичні,

дискурсивно-цільові, дискурсивно-ситуативні, дискурсивно-фахові та фонові помилки. Структурно-семантичні помилки виникають через дефіцит мовних знань перекладача, дискурсивно-цільові — через відхилення від жанрово-стилістичних норм, дискурсивно-ситуативні — через невідповідність перекладу конкретній ситуації комунікації, дискурсивно-фахові — через відсутність спеціалізованих знань у певній галузі, а фонові помилки стосуються недооцінки культурного та соціального контексту. Ця класифікація допомагає виявити причини виникнення помилок і шляхи їх мінімізації, враховуючи різні рівні синергетичної системи.

РОЗДІЛ 2.

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ОРИГІНАЛУ ТА ПЕРЕКЛАДУ НА ПРЕДМЕТ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ АБЕРАЦІЙ

Як ми вже з'ясували в першому розділі нашої наукової роботи, переклад художнього тексту є складним і багатогранним процесом, що вимагає від перекладача не лише високого рівня володіння обома мовами, але й глибокого розуміння культурних, історичних та соціальних контекстів. “Der Vorleser” є яскравим прикладом тексту, де кожна деталь має значення і сприяє створенню загальної атмосфери та глибини змісту. Основною метою нашого аналізу є виявлення та систематизація помилок, що виникають у процесі перекладу, їх вплив на сприйняття тексту українським читачем та можливі шляхи їхнього уникнення.

2.1. Роман “Der Vorleser” як відображення національної пам’яті: своєрідність сюжету, тем та ідей

Роман “Der Vorleser” Бернгарда Шлінка є знаковим твором сучасної німецької літератури. Написаний у 1995 році, цей роман здобув значну популярність та визнання не лише в Німеччині, але й у всьому світі, ставши основою для численних дискусій та аналізів. Твір привернув увагу як літературних критиків, так і широкого загалу читачів, завдяки своїм глибоким і суперечливим темам, складній структурі та емоційній інтенсивності.

Історія написання роману бере свій початок у роздумах Шлінка про складні моральні та етичні питання, які постали перед німецьким суспільством після Другої світової війни. Основна ідея роману зародилася з особистих роздумів автора про покоління, яке було змушене зіштовхнутися з правдою про злочини нацизму та усвідомити відповідальність своїх батьків.

Шлінк почав роботу над романом у середині 1990-х років, коли суспільна дискусія про історичну відповідальність набула нових масштабів. Автор прагнув розкрити не лише особисті драми, але й загальні проблеми національної пам’яті та

справедливості. Письменник, звертаючись до різних архівів і джерел, провів ґрунтовне дослідження, що дозволило йому створити глибоко продуману й достовірну сюжетну лінію [49].

Сюжет “Der Vorleser” розгортається в трьох частинах і охоплює події декількох десятиліть. Головний герой, Мікаель Берг, розповідає про свій досвід підліткового кохання, яке стало визначальним для його життя.

У першій частині Мікаель, п’ятнадцятирічний школяр, випадково зустрічає Ганну Шміц, жінку на двадцять років старшу за нього. Вона випадково допомагає хворому на жовтяницю юнаку, і після його одужання між ними зав’язуються інтимні стосунки. Важливою частиною їхніх зустрічей стають читання книг вголос: від класичної літератури до дитячих книг. Цей ритуал символізує не лише фізичну, але й інтелектуальну близькість, яка проте залишається односторонньою, адже Ганна приховує свою неграмотність. Однак, їхні стосунки закінчуються раптово, коли жінка несподівано зникає без попередження.

Друга частина роману переносить читача у часи, коли Мікаель, вже студент юридичного факультету, відвідує судові процеси над нацистськими злочинцями і виявляє серед підсудних Ганну. Виявляється, що його колишня коханка була наглядачкою в нацистському концтаборі, і її звинувачують у причетності до спалювання сотень в’язнів живцем у пасторському будинку під час бомбардування. Під час суду стає очевидним, що жінка приховує свій секрет – вона не вміє читати і писати, і це значною мірою вплинуло на її життєвий шлях і вчинки. Мікаель переживає внутрішню боротьбу, намагаючись зрозуміти, як йому ставитися до Ганни – жінки, яку він кохав, і яка водночас скоїла непоправний злочин.

Третя частина роману зосереджена на житті Мікаеля після суду. Перед нами постає вже не хлопчик, а дорослий чоловік, успішний адвокат, що продовжує своє життя, намагаючись примирити своє минуле з теперішнім. Він підтримує контакт з Ганною, яка відбуває довічне ув’язнення, надсилаючи їй аудіокасети із записами своїх читань. Ганна вчиться читати і писати у в’язниці, що стає символом її морального відродження. Проте, напередодні її звільнення, вона скоює самогубство,

залишивши Мікаелю листа. Цей акт завершує їхню трагічну історію, залишаючи Мікаеля з безліччю запитань щодо вини, прощення та відповідальності.

“Der Vorleser” відзначається своїм глибоким психологізмом і багатоплановим наративом. Центральні теми – вина та відповідальність, пам’ять і забуття, роль освіти, правосуддя і справедливості, ідентичність і самопізнання. Через історію Ганни і Мікаеля роман досліджує, як суспільство і окремі особи справляються з колективною та індивідуальною виною. Ганна приховує свою неписьменність і уникає сорому, тоді як Мікаель намагається впорядкувати своє минуле через аналіз і роздуми. Судовий процес піднімає етичні питання правосуддя і справедливості, викликаючи роздуми про моральні стандарти, які використовуються для визначення провини та покарання. Мікаель намагається зрозуміти себе, свої почуття до Ганни і своє місце у світі, а відносини з нею стають каталізатором його особистого розвитку і саморефлексії.

Варто підкреслити, що роман-бестселер є показовим прикладом індивідуального стилю Б. Шлінка, який проявляється на всіх рівнях мови. Структурно роман побудований у формі спогадів головного героя – оповідь ведеться від першої особи, що дозволяє глибше проникнути у його внутрішній світ через внутрішні монологи і ретроспективні вставки.

Розглядаючи лексику у творі, важко не помітити використання стриманої, часом навіть сухої мови, що допомагає загострити увагу на фактах і подіях, а не на емоціях. Його вибір слів відрізняється точністю та виваженістю, що дозволяє передавати складні ідеї та почуття без зайвих емоційних навантажень. Такий підхід сприяє створенню атмосфери реалістичності та об’єктивності, дозволяючи читачам самостійно робити висновки. Для більшої символічної глибини Шлінк, паралельно з мінімалізмом вираження думки, використовує тропи, зокрема метафори, які займають центральне місце серед домінант його ідіостилу.

На синтаксичному рівні стиль Шлінка відзначається використанням складних синтаксичних конструкцій, що включають і довгі підрядні речення, та короткі, подеколи еліптичні висловлювання, чергування прямої та непрямої мови, чисельні

риторичні запитання. Такий стилістичний прийом створює ефект динамізму та глибини, а також відображає складність внутрішнього світу персонажів та їхніх дилем.

Підсумовуючи відомості про матеріал досліджу, варто зазначити, що роман “Der Vorleser” Б. Шлінка характеризується глибокими психологічними портретами та багатошаровими темами, що значно ускладнюють процес перекладу та вимагають від перекладача уваги до деталей як сюжетної лінії, так і культурно-історичного тла. Особливої уваги перекладача потребує ідіостиль автора, який включає стриману мову, складні синтаксичні конструкції, використання метафор та мінімалізм у виражальних засобах, що разом створюють унікальний художній ефект.

2.2. Перекладацькі аберації та невдачі у перекладі роману “Der Vorleser” українською мовою

Вперше переклад роману “Der Vorleser” українською вийшов друком у видавництві “Основи” у 2005 році, виконав його П. Таращук. Матеріалом нашого лінгвістичного дослідження став передрук бестселера видавництвом “Фоліо” у 2016 році. Цей переклад привернув нашу увагу як такий, що містить низку відхилень від авторського задуму.

У теоретичному розділі бакалаврської роботи ми розглянули модель класифікації перекладацьких помилок, запропоновану М. Дорофєєвою, яка включає структурно-семантичні, дискурсивно-цільові, дискурсивно-ситуативні, дискурсивно-фахові та фонові помилки. У наступних підпунктах нашого дослідження проаналізуємо ПА, виходячи з цієї класифікації.

2.2.1. Структурно-семантичні помилки як причина хибної інтерпретації сюжету роману

Структурно-семантичні помилки можуть суттєво викривити інтерпретацію сюжету роману. Ці помилки виникають через неточності у перекладі лексичних

одиниць та граматичних конструкцій, що призводить до спотворення значень і порушення логічних зв'язків у тексті. Внаслідок цього читач може неправильно зрозуміти події, мотиви персонажів та основну ідею твору, що суттєво впливає на загальне сприйняття і цінність літературного твору.

2.2.1.1. Лексичні аберації у перекладі роману українською

Під час порівняльного аналізу матеріалу розсліду ми звернули увагу на чималу кількість лексичних ПА у тексті українською, що призводять до викривлення змісту першотвору. Перш за все нашу увагу привернули такі неточності, як невдалий або хибний вибір відповідника, невиправдана контекстуальна заміна або неправильне тлумачення терміна.

Вже на перших сторінках твору помічаємо таку ПА:

*“Die Frau, die sich meiner **annahm**, tat es fast grob”* [54, с. 6]. *“Жінка, що **подбала** про мене, діяла майже грубо”* [53, с. 5].

Дана репліка вживата у сцені, де головному герою стає зле прямо посеред жвавої вулиці, а жителька сусіднього будинку допомагає йому прийти до тями. Дієслово *“sich annehmen”* (*sich um jemanden, etwas kümmern* [53]) перекладено як *“подбала”*, що на нашу думку є буквальним перекладом і не відповідає контексту, оскільки йдеться про разову допомогу.

Звернімо увагу на відтворення лексеми *“auffallen”* в наведеному нижче уривку тексту:

*“Ich war sicher, dass sie mir nicht **aufgefallen** wäre, wenn ich sie im Schwimmbad gesehen hätte”* [54, с. 17]. *“Я був певен, та дівчина не **помітила**, коли я розглядав її в басейні”* [53, с. 14].

Перекладач допустився грубої помилки, переклавши дієслово *“auffallen”* як *“помічати”*. Німецький онлайн-словник DUDEN подає таке значення слова: *“ins Auge fallen, von jemandem bemerkt werden”* [50] – впадати у вічі, бути поміченим.

Окрім того, під займенником “*sie*” мається на увазі Ганна, тридцятип’ятирічна жінка, отже вживання слова “*дівчина*” також не є доцільним у даному контексті. Автор, навпаки, наголошує на великій різниці у віці, тому таке перекладацьке рішення вважаємо абсолютно неадекватним. Шлінк у поданому уривку має на увазі байдужу реакцію юнака на жінку, Таращук ж перекручує зміст та пише про неуважність дівчини. Такий переклад повністю спотворює сенс ТО.

Аналогічну помилку помічаємо й у наступному прикладі:

“*Als ich ihr auf der Karte die Route zeigen wollte, die ich mir überlegt hatte (...)*” [54, с. 52].

“*Коли я хотів показати їй карту маршруту, яку я роздивлявся (...)*” [53, с. 50].

Таращук відтворює зворотнє дієслово “*sich überlegen*” як “*роздивлятись*”, однак це суперечить словниковому тлумаченню дієслова: *sich überlegen* – *über etwas nachdenken, etwas abwägen* – обдумувати [50]. Коректніше перекласти цю репліку можна таким чином: “*Коли я хотів показати їй маршрут, який проклав на карті (...)*”. Запропонований нами варіант перекладу адекватно відтворює сенс першотвору, адже хлопець розповідає саме про шлях самотужки спланованої велосипедної прогулянки.

Ще одна очевидна ПА криється у такій цитаті з роману:

“*Ich lehnte mich leise an den Türpfosten und sah ihr zu*” [54, с. 61].

“*Я тихенько сперся на одвірок і приєднався до неї*” [53, с. 54].

Таке перекладацьке рішення ми вважаємо невдалим та абсолютно незрозумілим. За сюжетом, школяр запросив коханку до себе додому, де жінка з величезним подивом досліджувала оселю статної родини. Судячи з перекладу, хлопець й сам почав ходити за Ганною, оглядаючи кімнату за кімнатою. Це твердження не відповідає написаному в романі, адже вираз “*jemandem zusehen*” має значення “*auf etwas, was jemand tut, betrachtend seinen Blick richten*” [52] – розглядати кого, спостерігати за

ким. Отже, мається на увазі, що хлопець притулився до дверей та слідкував за її цікавістю: “Я тихо сперся на одвірок і **спостерігав** за нею”.

Подібну ПА зустрічаємо у наступному уривку:

“*Sie hatte einen sehr kräftigen und sehr weiblichen Körper, üppiger als die Mädchen, die mir gefielen und denen ich nachschaute*” [54, с. 17].

“Вона мала сильне й розкішне жіноче тіло, пишніше, ніж у дівчини, яка мені подобалась і до якої я **придивлявся**” [53, с. 13].

Дієслово “*nachschau*en” перекладач інтерпретує як “*придивлятись*”, однак, відповідно до словникового тлумачення, ця лексема має значення “*mit den Blicken folgen, zusehen*” – дивитись услід [53].

Невиправдану перекладацьку заміну ми знайшли й у наступному реченні:

“*Ich fühlte keine Kälte. Wenn andere Pullover und Skianzüge trugen, ging ich in einem Hemd*” [54, с. 159].

“Я не відчував холоду. Якщо решта повдягали светри та лижні костюми, я **їздив** у сорочці” [53, с. 140].

Така лексична заміна дієслова дещо викривлює авторський задум. “*Gehen in + Dativ*” перекладаємо як “*ходити у чомусь*”, маючи на увазі “*бути одягненим у щось*” [46]. Оскільки така сполука є характерною для української мови, ми не бачимо нагальної потреби у її видозміні.

До структурно-семантичних ПА відносимо і відтворення іменника “*die Stirn*” у наступному реченні:

“*Ihre Schultern zuckten, sie schlug mit der Stirn an meine Brust*” [54, с. 55].

“Її плечі здригалися, **підборіддям** вона ткнулася мені в груди” [53, с. 49].

Виділена лексична одиниця має значення “*obere Gesichtspartie*” – верхня частина обличчя, таким чином, на увазі мається саме *чоло*. У такому перекладацькому рішенні бракує логіки, адже описану картину навіть важко уявити.

У ході аналізу ми звернули також увагу на підхід перекладача до відтворення складених іменників. Наведемо приклад:

“*Nicht nur ich hatte **Reisefieber***” [54, с. 52]. “*Але не тільки мене охопила **дорожня гарячка***” [53, с. 46].

Лексема “*das Reisefieber*” – складений іменник, утворений шляхом злиття двох основ. Для відтворення словосполучення українською мовою Таращук застосовує прийом калькування, буквально перекладаючи обидві частини слова: *die Reise* – *подорож, дорога* та *das Fieber* – *гарячка, лихоманка*. Запропонована інтерпретація звучить дещо незвично і неприродно для українського читача, оскільки в українській мові цей вираз не є усталеним. Не розуміючи контексту вживання, може здатись, що йдеться про хворобливий стан під час мандрівки, тоді як у німецькій мові цей іменник використовується для опису стану хвилювання або збудження перед подорожжю. Оскільки в цільовій мові перекладу не існує прямого відповідника, у даному випадку ми схилиємось до застосування прийому контекстуальної заміни або описового перекладу: “*подорожній запал*” або “*збудження (хвилювання) перед подорожжю*”.

Аналізуючи деталі оповіді, ми звернули увагу на відтворення П. Таращуком деяких прикметників:

“*Ich schenkte ihr das seidene Nachthemd. Es war **auberginenfarben**, hatte dünne Träger, ließ Schultern und Arme frei und reichte bis an die Knöchel*” [54, с. 62]. “*Я подарував їй шовкову сорочку. Вона була **фіалкового кольору**, мала тоненькі шлейки, не закривала плечей та рук і сягала їй по кісточки*” [53, с. 56].

В оригіналі автор використовує означення “*auberginenfarben*”, що українською варто було б перекласти як “*баклажановий колір*” – темно-фіолетовий відтінок з коричневим підтоном. Перекладач ж робить вибір на користь прикметника “*фіалковий*”, що описує більш світле та яскраве забарвлення вбрання. На нашу

думку, навіть така зміна дрібниць у перекладі може вплинути на сприйняття читачем описаної сцени, створюючи іншу атмосферу. Темний баклажановий колір може викликати асоціації з інтимністю та таємничістю, тоді як світлі фіялкові барви асоціюються з романтичністю та ніжністю. Можливо, перекладач дійшов висновку, що баклажановий колір не викликатиме таких самих культурних асоціацій в українських читачів, як у німецьких, і тому обрав більш зрозумілий для цільової аудиторії відтінок, таким чином несвідомо аберувавши творчий задум письменника.

Аналогічну аберацію ТО бачимо у такій цитаті:

“Die blaßblaue , geblümte Kittelschürze, unter der sie keine Wäsche trug, klebte in der heißen, feuchten Luft an ihrem schwitzenden Körper” [54, с. 77]	“ Біло-синій , оздоблений квітами халат, під яким не було ніякої білизни, прилип у гарячому, вогкому повітрі до її спітнілого тіла” [53, с. 70]
---	---

Прикметник “*bläss*” має значення “*etwas bleich*” – блідий [50]. У перекладі ж використано лексему “біло-синій”, що змінює візуальне сприйняття кольору халата. Варто зауважити, що вжитий у цитаті прикметник вживається й у іншій главі твору для опису кольору очей, цей уривок П. Таращук перекладає таким чином:

“Hohe Stirn, hohe Backenknochen, blaßblaue Augen, volle, ohne Einbuchtung gleichmäßig geschwungene Lippen, kräftiges Kinn” [54, с. 14].	“Високе чоло, високі вилиці, блакитняві очі, повні, без вигину, рівномірно заокруглені губи, тверде підборіддя” [53, с. 11].
---	--

Такий переклад прикметника вважаємо більш прийнятним, аніж запропонований у попередньому прикладі. Для кращої передачі специфіки відтінку перекладачеві варто було звернути увагу й на такі епітети як “блаватний”, “волошковий”, “небесний”, “світло-синій”.

Окрім самостійних частин мови, важливу роль у перекладі відіграють і службові, зокрема частки. Так, німецька частка “*doch*” має багатозначне використання в німецькій мові, додаючи різні відтінки модальності, посилення твердження або заперечення заперечуваного. Неправильне відтворення цієї частки

може суттєво змінити значення висловлювання та вплинути на його правильне сприйняття. Наприклад:

“Haben Sie nicht gewusst, dass Sie die Gefangenen in den Tod schicken?”

“Doch, aber die neuen kamen, und die alten mussten Platz machen für die neuen” [54, с. 106].

“– А хіба ви не знали, що посилаєте в’язнів на смерть?”

– Ні, але ж надходили нові, і старі мали звільнити для них місце” [53, с. 94].

Вживання частки “ні” тут є хибним, оскільки Ганна заперечує твердження, тоді як в оригіналі “*doch*” підтверджує його. Це спотворює зміст відповіді, змінюючи контекст і сенс репліки: цільова аудиторія сприйматиме відповідь підсудної як невизнання провини, хоча, згідно з оригіналом, героїня цілком усвідомлювала свої дії.

Такої ж помилки П. Таращук припускається і у діалозі між знайомими правниками:

*“Ich erkannte einen ehemaligen Teilnehmer des KZ-Seminars (...). Er sprach mich an, als alles vorbei und ich auf dem Rückweg zum Friedhofseingang war. “Wir waren zusammen im Seminar –
erinnerst du dich nicht mehr?”*

“Doch.” Wir gaben uns die Hand” [54, с. 169].

“Я впізнав одного колишнього учасника семінару з концтаборів (...). Коли все скінчилось і я йшов до виходу з цвинтаря, він озвався до мене:

– Ми ж були разом на семінарі, – ти що, не впізнав мене?

– Ні.

Ми потисли руки один одному” [53, с. 148].

З поданого уривку тексту зрозуміло, що давні знайомі впізнали одне одного, однак, з незрозумілих причин, перекладач перекладає відповідь заперечно. Таке рішення

ми вважаємо неадекватним та пропонуємо інтерпретувати цю репліку шляхом контекстуальної заміни: “Впізнав” або “Аякже”.

Отже, з огляду на проаналізовані приклади можна зробити висновок, що переклад роману “Der Vorleser” українською мовою містить чимало структурно-семантичних помилок, що викривлюють та спотворюють зміст оригінального твору та авторського задуму, а це є неприпустимим.

2.2.1.2. Граматичні помилки у тексті перекладу

Проаналізувавши текст роману на предмет викривлень змісту, ми натрапили не лише на лексичні помилки, а й на граматичні ПА. Граматичні помилки у поєднанні з неадекватним відтворенням лексичних одиниць можуть суттєво вплинути на розуміння тексту, викликати непорозуміння у читача цільового тексту та змінити смислове навантаження речень.

Як показує досліджуваний фактичний матеріал, нерідко граматичні аберації виникають через неправильний вибір числа дієслова, іменника чи займенника:

<p>“<i>Sie hatte einen sehr kräftigen und sehr weiblichen Körper, üppiger als die Mädchen, die mir gefielen und denen ich nachschaute</i>” [54, с. 17].</p>	<p>“<i>Вона мала сильне й розкішне жіноче тіло, пишніше, ніж у дівчини, яка мені подобалась і до якої я придивлявся</i>” [53, с. 13].</p>
--	--

У цьому прикладі бачимо граматичну ПА, зокрема, неправильне число іменника. Автор порівнює жінку із дівчатами – “*die Mädchen*”, а не конкретною дівчиною, як це бачимо у перекладі. В українській мові іменник “*дівчинка*” має жіночий рід, тоді як у німецькій мові “*das Mädchen*” є іменником середнього роду. Це може призвести до помилки у числі іменника, оскільки перекладачі, зважаючи на рід іменника в рідній мові, інтуїтивно схиляються до відповідної граматичної форми, що не завжди відповідає оригінальному змісту. Уникнути виникнення аберації допомагає

закінчення дієслова: особове закінчення *-en* є характерним для третьої особи множини.

Розглянемо ще одну ПА змісту, спричинену неправильною формою іменника:

<p><i>“Aber besser, als wenn wir uns darum kümmern, ist es, wenn Verwandte oder Freunde es tun und die Entlassene in ihrer Nähe haben und begleiten und stützen”</i> [54, с. 18-182].</p>	<p><i>“Але було б краще, щоб не ми подбали про це, а родичі або друзі виявили таку турботу, й випущені на волю перебували поблизу від них, відчували їхню підтримку”</i> [53, с. 159].</p>
--	---

Оригінальний текст містить незвичну конструкцію, яка створює ефект розмовної мови. Начальниця в'язниці пише листа пану Бергу із новиною про звільнення Ганни. Під *“die Entlassene”* мається на увазі саме вона, а не колишні в'язні загалом. Автор вживає субстантивовану партицип *“die Entlassene”*, що відмінюватиметься як прикметник, отже, форма множини з артиклем *“die Entlassenen”*. Цей приклад вкотре підкреслює важливість розуміння оригінального контексту та граматичних особливостей мови джерела. До того ж ми звернули увагу на узгодження частин мови в українському перекладі: Таращук припускається помилки, вживаючи вираз *“поблизу від них”*. Коректно вжити узгодження прислівника та займенника *“поблизу них”*, оскільки прислівник *“поблизу”* не потребує прийменника *“від”*.

Аналогічну похибку спостерігаємо й у наступному уривку:

<p><i>“Sie wurden lauter, und einige riefen Hanna zu, was sie von ihr hielten”</i> [54, с. 157].</p>	<p><i>“Обурення наростало, дехто вже кричав Ганні, за кого вона їх має”</i> [53, с. 139].</p>
---	--

У цьому прикладі неправильно перекладено займенник *“sie”*. В оригіналі *“sie”* відноситься до третьої особи множини (*вони*), тобто до групи людей, що виражали невдоволення. В українському перекладі *“sie”* передано як третю особу однини (*вона*). Окрім того, грубої помилки Таращук припускається і у перекладі особового займенника у давальному відмінку *“ihr”* (*її*), вживаючи займенник *“їх”*, що вкотре

вводить читача в оману. В оригінальному тексті йдеться про обурення присяжних, тоді як перекладач натякає на те, що Ганна має неповагу до них.

Суттєві відмінності у мовних системах німецької та української мов спровокували появу наступної ПА:

“*Wir waren in gehobener, beschwingter Stimmung; endlich konnten wir bewähren, worauf wir uns vorbereitet hatten*” [54, с. 90]. “*Ми були в піднесеному, окриленому настрої: тепер ми нарешті побачимо, до чого нас готували*” [53, с. 80].

Зворотні дієслова (reflexive Verben) у німецькій мові переважно вказують на дію, яку суб’єкт виконує самотійно по відношенню до себе. Прикладом такого дієслова є “*sich vorbereiten*” – готуватися. Запропонований П. Тарашуком переклад “*нас готували*” зміщує акцент з власної підготовки суб’єктів на те, що їх готував хтось інший, що викривлює зміст речення оригіналу.

Нашу увагу привернуло й відтворення умовного способу дієслів:

“*Ich war sicher, dass sie mir nicht aufgefallen wäre, wenn ich sie im Schwimmbad gesehen hätte*” [54, с. 17]. “*Я був певен, та дівчина не помітила, коли я розглядав її в басейні*” [53, с. 14].

Переклад не відтворює умовного способу дієслів оригіналу, що є грубою граматичною помилкою. Оригінальне речення підкреслює гіпотетичну природу події за допомогою Кон’юнктив II, що виражає дію, яка могла б відбутися за певних умов. Відтворення німецького Кон’юнктив дійсним способом представляє твердження як факт, що суттєво викривлює зміст оригіналу. Коректним вважаємо такий варіант перекладу: “*Я був певен, що вона не впала б мені у вічі, якби я побачив її у басейні*”.

Отже, граматичні ПА у перекладі П. Тарашука не є рідкісним явищем, основні серед них – неправильний вибір роду, числа, відмінків іменників та займенників, вживання хибних форм дієслів, помилкове відтворення німецького Кон’юнктив.

Кожна з цих помилок впливає на змістове навантаження тексту, змінюючи інтерпретацію сюжетних подій, характери персонажів та викривлюючи чи навіть спотворюючи зміст вихідного тексту. Причиною таких ПА може бути як вплив рідної мови перекладача, так і недостатній рівень й необізнаність щодо особливостей граматики німецької мови.

2.2.2. Дискурсивно-фахові аберації: помилкове відтворення термінів

Окрім лексичних помилок, що стосуються загальнозживаної лексики, у матеріалі розсліду ми натрапили і на невдалий підбір еквівалентів до термінів оригіналу. Б. Шлінк у романі активно вживає терміни з різних сфер життя: від архітектури та будівництва (наприклад, *der Erker* – еркеп, *der Sandstein* – піщаник, *der Quader* – цегляний блок) до юриспруденції (*die Gerichtsverhandlung* – судовий процес, *das Schwurgericht* – суд присяжних, *der Schöffe* – засідателі, *der Verteidiger* – адвокат). Практично всю використану термінологію перекладач відтворює, на нашу думку, адекватно та коректно. Однак, нам все ж вдалось знайти в україномовному тексті декілька відхилень від словникових значень термінів.

Перш за все в око впадає груба помилка у перекладі лексеми *der Architrav*:

<p>“<i>Die Tür war von Säulen flankiert, und von den Ecken des Architravs blickte ein Löwe die Bahnhofstraße hinauf, einer sie hinunter</i>” [54, с. 8–9].</p>	<p>“Обабіч дверей височіли колони, а з кожного кутка архістилю на Бангофштрассе позирали два лева: один — ліворуч, другий — праворуч” [53, с. 7].</p>
--	---

Термін “*der Architrav*” в архітектурі означає горизонтальну балку, яка підтримується колонами і розташовується безпосередньо на капітелях. Цей декоративний елемент має аналогічну назву й українською мовою, отже коректним еквівалентом є “*архітрав*”. У перекладі ж бачимо лексему “*архістиль*”, що не є відповідником цього терміну і навіть не існує в архітектурній термінології. Таке перекладацьке рішення можна пояснити згадкою про вік будинку, однак що саме перекладач мав на

увазі – невідомо. Ми також звернули увагу на прислівники “*hinauf*” та “*hinunter*”. Запропонований переклад “*ліворуч*” та “*праворуч*” змінює просторову орієнтацію левів, створюючи враження, що вони дивляться в різні боки, а не вздовж вулиці, як це зазначено в оригіналі.

У сцені із описом судового процесу автор вдається до використання метафори із використанням медичного терміна, який стає для перекладача справжнім каменем спотикання:

<p>“<i>Stell dir eine Operation vor und einen Patienten, der Drogen nimmt, mit denen sich die Anästhesie nicht verträgt, der sich aber schämt, daß er die Drogen nimmt, und es dem Anästhesisten nicht sagen will – redest du mit dem Anästhesisten?</i>” [54, с. 133].</p>	<p>“Уяви собі операцію і пацієнта, що вживає наркотики, з якими амнезія несумісна, але він соромиться, що вживає наркотики, і нічого не каже анестезіологові, – ти поговорив би з анестезіологом?” [53, с. 118].</p>
---	---

Недопустима перекладацька помилка в даному уривку полягає у неправильному перекладі іменника “*Anästhesie*”, який П. Таращук відтворив як “*амнезія*”. Незважаючи на те, що в даному контексті вживається метафора на опис поведінки Ганни на судовому засіданні, вживання терміна “*амнезія*” в даному контексті є абсолютно нелогічним. “*Амнезія*”, як медичний термін, стосується стану втрати пам’яті, що не має жодного відношення до *анестезії*, що передбачає використання знеболюючих засобів під час медичних процедур. Використання такого терміна у тексті може ввести читача в оману, змусивши його думати про проблеми з пам’яттю, тоді як у дійсності йдеться про можливі ризики, пов’язані із взаємодією наркотиків і анестезії під час операції.

Таким чином, термінологічна неточність не тільки спотворює зміст, але й відволікає від основної ідеї, яку намагається передати автор. Проаналізовані приклади ПА є показовими і наголошують на важливості ретельного пошуку еквівалентів при перекладі термінів навіть у художніх текстах.

2.2.3. Фонові аберації як перешкода розуміння культурної специфіки вихідної мови

Фонові аберації в перекладі можуть суттєво перешкоджати розумінню культурних контекстів, викликаючи неправильну інтерпретацію культурних реалій та історичних аспектів оригінального тексту. Ці помилки виникають через недооцінку або неправильне трактування культурних і соціальних фонів, що впливає на адекватність і точність перекладу.

Переконливі приклади фонових ПА ми знайшли у розповіді головного героя, Мікаеля, про його шкільне життя:

*“Der Wechsel von der **Unter-** in die **Obersekunda** brachte eine besonders einschneidende Veränderung”* [54, с. 63].

*“Ziemlich viele Schüler hatten die Schwelle von der **Unter-** zur **Obersekunda** nicht geschafft, und so wurden vier kleine Klassen in drei große zusammengelegt”* [54, с. 63].

*“Ich hatte meine Mitschüler in **der Untersekunda** beobachtet”* [54, с. 64].

*“Але перехід із **молодшого відділення** **сьомого класу** до **старшого** становив надто вже велику переміну”* [53, с. 57].

*“Досить багато учнів не переступили порога з **молодшого відділення** до **старшого**, тож чотири невеликі класи перетворили на три великі”* [53, с. 57].

*“Раніше я придивлявся до своїх однокласників з **молодшого відділення**”* [53, с. 58].

У контексті даної ПА доречно говорити про комбінацію лексичної неточності та культурологічної помилки. Варто зазначити, що терміни “*die Untersekunda*” та “*die Obersekunda*” є культурно-маркованими, оскільки вони відображають специфіку німецької шкільної системи. Хоча ці реалії є застарілими, їхнє значення цілком просто можна знайти у тлумачному словнику: “*die Untersekunda*” – *sechste Klasse des Gymnasiums* – шостий клас німецької гімназії; “*die Obersekunda*” – *siebte Klasse des*

Gymnasiums – сьомий клас німецької гімназії [50]. Переклад лексем як “*молодше та старше відділення*” є невдалим, оскільки він не лише спрощує оригінальну термінологію, але й стирає важливі культурні відмінності. Хоча перекладач і намагався відтворити термін шляхом наближеного перекладу, цю перекладацьку спробу Таращука ми вважаємо абсолютно незрозумілою для цільової аудиторії, адже лексема “*відділення*” навряд чи асоціюється зі шкільною системою освіти.

Зазвичай реалії перекладають такими прийомами як транскодування (транслітерація та транскрипція), гіпоренімічний переклад, перифрастичний переклад, уподібнення та калькування [12, с. 144].

Транскодування та адаптивне транскодування П. Таращук застосовує для відтворення власних назв: імен персонажів (*Michael Berg* – *Мікаель Берг*, *Hanna Schmitz* – *Ганна Шміц*, *Gertrud* – *Гертруда*, *Sophie* – *Софі*) та топонімів (*Bahnhofstraße* – *Бангофштраسه*, *Blumenstraße* – *Блюменштраسه*, *Kirchheim* – *Кірхгайм*).

Переклад шляхом уподібнення у даному випадку ми вважаємо найбільш гнучким та таким, що дозволяє максимально наблизити переклад слів-реалій до оригіналу, при цьому зробивши його сприйнятливим для носіїв іншої мови та культури. Застосування описового перекладу або введення пояснень у примітки чи ТП допомогли б зберегти культурну автентичність та історичну специфіку реалій. Так, наприклад, замість “*молодше та старше відділення*” варто вжити або їхнє тлумачення “*шостий та сьомий класи гімназії*”, або замінити на зрозумілі українському читачеві поняття: *десятий та одинадцятий класи*. Таке уточнення дозволить зберегти логічну послідовність і зробить текст доступним для представників української культури.

Отже, неврахування культурної специфіки і невірне тлумачення культурно-специфічних елементів можуть призвести до невірності перекладу та спотворення змісту оригіналу. Проаналізовані приклади вкотре підкреслюють необхідність володіння перекладачем іноземною мовою, глибокого розуміння культурних контекстів та навичок пошуку інформації у довідкових джерелах.

2.2.4. Дискурсивно-ситуативні аберації як наслідок нехтування контекстом

Як ми зазначали раніше, ПА в окремих випадках можуть мати комбінований характер, тобто відноситись, наприклад, як до структурно-семантичних лексичних аберацій, так і до дискурсивно-ситуативних. У процесі дослідження ми виявили декілька перекладацьких помилок, спричинених нерозумінням або неухважністю до описуваної ситуації, що, зі свого боку, спровокувало неправильний підбір еквіваленту у цільовій мові.

Нашу увагу також привернув неправильний переклад модальних дієслів, зокрема дієслова “*mögen*” – любити, вподобати:

“ – *Können Sie ihr nicht die Anerkennung ohne die Absolution geben?*

– *Sie mögen sie, nicht wahr? Wie ist eigentlich ihr Verhältnis zueinander gewesen?*” [54, с. 201].

“ – *A Ви не можете тільки визнати, водночас не відпускаючи гріхів?*

– *Ви цього хочете, правда? Які, власне були ваші стосунки?*” [53, с. 178].

Занурившись у контекст діалогу, можна зрозуміти, що одна із жертв Ганниного злочину запитує Мікаеля про його взаємовідносини із засудженою. Перекладач перекручує цю репліку та перекладає запитання на власний розсуд, роблячи акцент на прощенні. Зважаючи на ці обставини, ми пропонуємо такий переклад: “*Вона Вам подобалась, чи не так?*”.

Викривлений переклад спостерігаємо й у наступному уривку:

“*Mein erster Weg führte mich von der Blumenstraße, in der wir im zweiten Stock eines um die Jahrhundertwende gebauten, wichtigen Hauses wohnten, in die Bahnhofstraße. Dort hatte ich mich an einem Montag im Oktober auf dem Weg*

“*Уперше вийшовши надвір після хвороби, я пішов з Блюменштрассе, де ми жили на третьому поверсі збудованої на переламі століть масивної кам’яниці, на Бангофштрассе. Саме там одного понеділка в жовтні по*

*von der Schule nach Hause übergeben. (...) Sie nahm meinen Arm und führte mich durch den dunklen **Hausgang** in den Hof* [54, с. 6].

*дорозі зі школи додому мене знудило і я виблював. (...) Взяла мене за руку й повела через темний **коридор** на подвір'я* [53, с. 4–5].

У наведеному прикладі бачимо ПА, спричинену нехтуванням контексту. У попередньому абзаці згадується, що кволий юнак йшов вулицею зі школи додому. Одним із значень терміну “*der Hausgang*” дійсно є *коридор*, однак з тексту зрозуміло, що дія відбувається надворі, отже лексему слід перекласти як “*прохід (між будинками)*”.

Продовжуючи тему листа Мікаелю, що вже згадувався у попередніх пунктах нашого аналізу, розглянемо ще одне невдале перекладацьке рішення:

“Aber schließlich fiel die Entscheidung, daß Hanna begnadigt und entlassen werden sollte, und die Leiterin rief mich an. Ob ich jetzt kommen könne? In einer Woche komme Hanna raus” [54, с. 183].

“Але зрештою вийшла постанова, що Ганну помилувано й випускають на свободу, тож начальниця зателефонувала мені. Чи приїду я бодай тепер? За тиждень Ганну випустять” [53, с. 161].

У виділених реченнях письменник вживає дієслова у формі Konjunktiv I, яка слугує для передачі прямої мови непрямою. Використання цієї граматичної форми підкреслює факт, що мова йде про відтворення слів начальниці в'язниці. У перекладі ж цей нюанс втрачено, що змінює тональність повідомлення. Читач може хибно вважати, що описуються внутрішні переживання Мікаеля, хоча у тексті йдеться про запитання співрозмовниці. Для збереження стилістичної та граматичної точності перекладачеві варто було б додати уточнення: “*Вона запитала, чи зможу я приїхати зараз. За тиждень Ганну звільнять*”.

Як бачимо, нехтування змістом твору та контекстом вживання лексичних одиниць та граматичних конструкцій може значно ускладнювати розуміння істинної думки автора. Порівняльний аналіз оригіналу та перекладу створює враження, ніби

перекладач подеколи на власний розсуд переписує сюжетні деталі, змінюючи характери дійових осіб.

2.3. Методичні рекомендації для запобігання аберацій у перекладі

Проаналізувавши приклади ПА у перекладі роману “Der Vorleser” українською мовою, спробуємо надати методичні рекомендації для (майбутніх) перекладачів з метою уникнення таких ПА.

Насамперед, для підвищення якості перекладу необхідно застосовувати системний підхід, що охоплює глибоке знання мовних норм, культурних контекстів та історичних обставин. Використання міждисциплінарного підходу, який включає знання в галузях культурології, соціології та історії дозволяє перекладачам не лише розуміти контекст, у якому був створений ТО, але й адекватно передавати його зміст та настрій у перекладеній версії. Використання сучасних лексикографічних ресурсів, довідників та консультації з експертами у відповідних галузях сприяють адекватному відтворенню культурно-специфічної лексики та термінів, що значно підвищує якість перекладу. Перекладацькі невдачі П. Таращука свідчать про нехтування такими довідковими джерелами, що значно ускладнило процес перекладу і погіршило його результат.

Коректура та редактура перекладу відіграють ключову роль у забезпеченні точності та якості відтворення ТО. Вони дають можливість виявити і вчасно виправити різноманітні помилки, які можуть вплинути на точність і сприйняття тексту. Розслід ПА у тексті роману показав, що саме недобросовісне саморедагування або й повна його відсутність є причиною викривлення змісту ТО. Професійне редагування перекладу сприяло б плавності тексту, полегшуючи його читання та забезпечуючи глибше розуміння читачем, а також допомогло б зберегти авторський задум і художню цінність книги, що, власне, є основною метою перекладацької діяльності.

Одним з ключових аспектів ефективного перекладу є здатність перекладача зберігати стилістичні особливості оригінального тексту. Це вимагає глибокого аналізу мовних засобів, використаних автором, включаючи синтаксичні конструкції, метафоричні вирази, а також особливості риторики. Професійні перекладачі повинні мати тонке відчуття мови, що дозволяє їм розпізнавати і точно відтворювати такі елементи в ТП.

Іншою важливою рекомендацією є використання спеціалізованого програмного забезпечення для перекладачів, яке може значно підвищити ефективність процесу перекладу та забезпечити його точність. Такі сучасні інструменти можуть включати програми для автоматичного аналізу тексту, порівняння оригіналу і перекладу, а також бази термінологічних даних, які допомагають підтримувати послідовність у використанні культурно-специфічної лексики та термінології.

Невід'ємною частиною процесу перекладу є постійне вдосконалення професійних навичок перекладача. Це включає регулярне підвищення кваліфікації завдяки участі у семінарах, тренінгах та професійних конференціях. Обмін досвідом з колегами та експертами у галузі перекладу може значно підвищити якість роботи, надаючи нові знання та методики.

Загалом, для уникнення перекладацьких помилок важливо мати комплексний підхід, що враховує всі аспекти мовного та культурного контексту. Перекладачам рекомендується глибоко вивчати обидві культури, з якими вони працюють, уникати дослівного перекладу, звертати увагу на лексичні, граматичні та стилістичні нюанси, враховувати контекст написаного та підвищувати навички саморедагування [47, с. 195-216].

Дотримання цих рекомендацій, на нашу думку, дозволить уникнути перекладацьких невдач та забезпечить високу якість перекладу літературних творів.

Висновки до Розділу 2

У другому розділі бакалаврської роботи ми здійснили порівняльний аналіз оригіналу роману “Der Vorleser” Б. Шлінка та його українського перекладу, виконаного П.Таращуком, зосередившись на виявленні ПА, що впливають на адекватність і зрозумілість тексту. З огляду на результати проведеного дослідження, можемо зробити такі висновки:

1. Переклад роману “Der Vorleser” демонструє низку серйозних ПА, які суттєво впливають на точність та адекватність ТП. У ТП ми виявили 26 ПА, 19 із них – структурно-семантичні (14 лексичних та 5 граматичних), 3 – дискурсивно-ситуативні, 2 дискурсивно-фахові та 2 фонові.
2. Лексичні помилки свідчать про важливість знання не лише мовних еквівалентів, але й глибокого розуміння контексту, в якому ці еквіваленти використовуються. Невдалий підбір відповідників може значно спотворити зміст і призвести до хибного тлумачення оригіналу.
3. Культурологічні аспекти перекладу також вимагають особливої уваги перекладача. Неврахування культурних реалій або їхнє неправильне відтворення можуть призвести до втрати важливих змістових елементів та порушення зв'язку між текстом і його культурним контекстом. Важливо зберігати національно-культурні реалії оригіналу, водночас роблячи їх зрозумілими для цільової аудиторії.
4. Граматичні неточності підкреслюють необхідність ретельного дотримання граматичних норм обох мов. Неправильне вживання граматичних конструкцій, числа іменників, роду або відмінків змінює смислове навантаження тексту, що може суттєво вплинути на інтерпретацію сюжету і характеристику персонажів. Це особливо важливо для творів з глибоким психологічним змістом, таких як романи Б. Шлінка.
5. Для покращення якості перекладу необхідно застосовувати системний підхід, що включає глибоке знання мовних норм, культурних контекстів та

історичних обставин. Адекватний переклад вимагає від перекладача глибокого розуміння як специфіки вихідної культури, так і біографії автора, а також здатності адаптувати ці знання для досягнення максимальної точності та адекватності перекладеного тексту. Використання сучасних словників, довідників та консультації з фахівцями сприяють точному відтворенню фахової та культурно-специфічної лексики та термінів.

6. Коректура та редактура перекладу є критично важливим етапом у процесі перекладу літературних творів, оскільки вона дозволяє виявити та виправити різноманітні помилки, що можуть вплинути на точність та адекватність сприйняття тексту. Ретельне редагування забезпечує усунення лексичних, граматичних та стилістичних аберацій, які могли виникнути через неправильний вибір еквівалентів, невідповідність граматичних конструкцій або відхилення від стилістичних норм оригіналу. Завдяки професійному підходу редактора переклад набуває плавності, логічної послідовності та стилістичної єдності, що сприяє збереженню авторського задуму і забезпечує глибше розуміння тексту цільовою аудиторією. Це особливо важливо для збереження художньої цінності та культурної автентичності оригінального твору, що є основною метою перекладацької діяльності.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження перекладацьких аберацій у перекладі роману Б. Шлінка “Der Vorleser” українською можна зробити важливі висновки, які мають значний вплив на розуміння процесів перекладу літературних творів:

1. Перекладацькі аберації є відхиленнями від оригінального змісту та форми тексту, що виникають під час перекладу через різні причини, включаючи мовні та культурні відмінності. Аберації як феномен можуть бути як свідомими, так і несвідомими, залежно від рівня підготовки перекладача та його розуміння ТО. Такі деформації тексту можуть значно вплинути на сприйняття думки автора цільовою аудиторією, змінюючи її смислове навантаження та естетичне сприйняття.
2. Важливим аспектом дослідження питання аберацій є герменевтичний підхід. Герменевтика акцентує увагу на важливості розуміння контексту, в якому був написаний текст, біографії письменника, історичних обставин і культурного тла, що впливають на створення твору.
3. Вивчення теоретичних основ перекладацьких аберацій показало, що їх причини можуть бути багатогранними. Викривлення змісту та форми виникають через відмінності у мовних системах, культурні контексти та індивідуальні стилістичні особливості автора та рівень професіоналізму тлумача. Як показав порівняльний аналіз матеріялу розсліду, відмінності між структурою німецької та української мов можуть призводити до втрати або викривлення значень певних лексичних одиниць або граматичних конструкцій. Окрім того, культурні реалії, специфічні для однієї мовної спільноти, можуть бути складними для адекватного відтворення іншою мовою, що також спричиняє аберації.
4. Аналіз біографій Б. Шлінка та П. Таращука показав, що їхній особистий досвід, життєві обставини та професійні навички суттєво впливають на творчий підхід. Б. Шлінк, з його глибокими знаннями німецької культури та

історії, втілює ці аспекти у своїй творчості, що знаходить відображення в його романі “Der Vorleser”. З іншого боку, П. Таращук, попри багаторічний досвід роботи у сфері перекладу, подеколи не зберігає автентичність оригіналу, вносячи свої інтерпретаційні відтінки, що можуть бути зумовлені його особистими вподобаннями та професійними навичками. Недостатній рівень професіоналізму ми пояснюємо відсутністю профільної освіти за фахом “переклад”. Це підтверджує важливість врахування біографічних чинників при аналізі перекладацьких рішень та їхнього впливу на якість перекладу.

5. Задля подолання міжмовних відмінностей та з метою мінімізації перекладацьких аберацій перекладачі використовують різні трансформації, зокрема калькування, транскодування, описовий переклад. Вони дозволяють зберегти зміст і стиль ТО, забезпечуючи його адекватне сприйняття цільовою аудиторією. Використання калькування, наприклад, дозволяє передати значення оригінальних лексичних одиниць через дослівний переклад, що зберігає смислову цілісність тексту. Адаптивне транскодування, у свою чергу, допомагає адаптувати власні назви до звичаїв мови перекладу. Описовий переклад та контекстуальна заміна використовується для пояснення та відтворення складних або багатозначних термінів, які не мають прямих еквівалентів у мові перекладу.
6. У матеріалі дослідження зустрічають структурно-семантичні, дискурсивно-фахові, фонові та дискурсивно-ситуативні ПА, найпоширеніші серед них – структурно-семантичні похибки у відтворенні лексичних одиниць та граматичних форм і структур ТО. Більшість з них спричинені нехтуванням контексту. Лексичні аберації переважно проявляються у формі невідповідних або неточних перекладів окремих слів або виразів, що змінюють смислове навантаження тексту. Граматичні аберації є результатом недобросовісного підходу до виконання перекладу. Недостатній рівень володіння перекладачем граматиною німецької мови, погано розвинені перекладацькі компетенції та відсутність знань про важливість герменевтики у роботі з художніми текстами

спричинили низку труднощів, перш за все, для читача цільового тексту. Дискурсивно-фахові аберації є наслідком недостатнього досвіду роботи з тематичними текстами та недосконалого володіння термінологією конкретної галузі. Фонові ПА відображають брак знань про культурний контекст, що призводить до втрати важливих смислових відтінків. Дискурсивно-ситуативні помилки спричинені невмінням адекватно передати ситуативний контекст та емоційне забарвлення тексту, що знижує його вплив на читача.

7. Для уникнення перекладацьких аберацій слід дотримуватися важливих методичних рекомендацій. По-перше, необхідно здійснювати поглиблене вивчення біографій автора, що дозволить краще зрозуміти контекст і стиль оригінального тексту, а також відтворити авторські наміри з урахуванням культурних та стилістичних особливостей оригіналу. По-друге, важливо використовувати комбіновані перекладацькі трансформації, поєднуючи різні прийоми для досягнення максимальної точності та адекватності перекладу. Аналіз матеріялу розсліду показав, що фокусування на відтворенні форми часто призводить до втрат у змісті.
8. Постійне вдосконалення професійних навичок перекладача через регулярне навчання і практику є необхідним для уникнення типових помилок, а також важливо слідкувати за новими дослідженнями та методиками у сфері перекладу. Залучення до роботи фахівців різних галузей, таких як історики, літературознавці й культурологи, допоможе краще зрозуміти культурні та мовні особливості тексту і уникнути аберацій, а консультації з експертами дозволять забезпечити високу якість перекладу. Використання сучасних перекладацьких інструментів, таких як комп'ютерні програми та технологічні засоби, може значно полегшити процес перекладу і допомогти уникнути типових помилок. Після завершення перекладу важливо проводити його детальний аналіз та рецензування для виявлення можливих аберацій і помилок, що дозволить покращити якість перекладеного тексту і забезпечити його адекватність та відповідність першотвору. Дотримання цих рекомендацій

дозволить підвищити якість перекладів художньої літератури, забезпечити їхню відповідність оригіналу та сприятиме кращому сприйняттю перекладених творів цільовою аудиторією, що, в свою чергу, сприятиме ефективності міжкультурної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойчук Н. В. Переклад як засіб міжкультурної комунікації. Мовні і концептуальні картини світу, 2013. С. 140-147.
2. Герменевтика і проблеми літературознавчої інтерпретації. Монографія / За редакцією Романа Гром'яка. Тернопіль: Редакційно видавничий відділ ТНПУ, 2006. 286 с.
3. Дорофєєва М. С. Типологія перекладацьких помилок у парадигмі синергетики // Нова філологія, 2018. № 73. С. 20-26.
4. Дубенко О. Ю. До питання про різновиди аберацій при поетичному перекладі / Навчальний посібник / Ольга Юріївна Дубенко // Товариство культурного та наукового прогресу в Центральній та Східній Європі, 2019. С. 11-14.
5. Еко У. Інтерпретація та історія // Еко У. Маятник Фуко; Інтерпретація і надінтерпретація / У. Еко, Р. Рорті, Д. Куллер, К. Брук-Ровз. Львів: Літопис, 1998. 638 с.
6. Жуковська В. В. Індивідуальний стиль письменника як авторська своєрідність у використанні дієслівних одиниць на різних мовних рівнях: Лінгвістика тексту // Вісник ХНУ, 2004. С. 161-165
7. Жулавська О. О. Переклад: теоретичні та практичні аспекти [Текст]: навч. посіб. / О. О. Жулавська, О. В. Назаренко. Суми: СумДУ, 2017. 133 с.
8. Іваницька М. Особистість перекладача в українсько-німецьких літературних взаєминах [Текст]: монографія / Марія Іваницька. Чернівці: Книги – XXI, 2015. 604 с.
9. Іваницька М. Л. Мовна особистість перекладача як чинник впливу на продукт перекладу (на матеріалі роману Б. Леберта “Крейзі”) // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики, 2012. № 21. С. 147-159.
10. Карабан В. І., Карабан А. В. Чи настає вже ера художнього машинного перекладу? (контекстуальні помилки машинного перекладача DeepL) // Мова і культура, Київ, 2021. № 450. С. 438-445.

11. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 543 с.
12. Кияк Т. Р. Теорія і практика перекладу (німецька мова): підручник для студентів вищих навчальних закладів / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. Вінниця: Нова книга, 2006. 592 с.
13. Коптілов В. В. Першотвір і переклад / Коптілов В. В. Київ: Дніпро, 1972. 213 с.
14. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу [Текст]: навч. посіб. / Коптілов В. В. Київ: Юніверс, 2003. 280 с.
15. Лановик М. Перекладознавчі проблеми компаративістики крізь призму літературознавчих теорій / Навч. посібник / Ред. Р. Т. Гром'як / Мар'яна Лановик // Літературознавча компаративістика. Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТДПУ, 2002. С. 272-309.
16. Линтавр О. До проблеми художнього перекладу // Наукові записки Національного університету «Острозька академія», 2012. № 30. С. 144-147.
17. Мацько Л. І. Мовна особистість Тараса Шевченка як чинник формування національної ідентичності. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://eprints.oa.edu.ua/3959/1/4.pdf>
18. Павленко О. Г. Методи нейтралізації культурних бар'єрів у художньому перекладі // Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки», 2018. № 1 (15). С. 301-307.
19. Перова С. В. Перекладацька компетенція в контексті формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики, 2013. С. 35-39.
20. Пригодій С. М. Перекладацька аберація // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики, 2009. № 16. С. 404-414.

21. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі: [монографія] / О. В. Ребрій. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.
22. Селіванова О. О. Проблема диференціації перекладацьких трансформацій // Нова філологія, 2012. № 50. С. 201-208.
23. Стиркіна Ю. С. Визначення ідіостилю письменника як засіб навчання сучасної української мови, 2023. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4569/>
24. Таращук П. Іноземні мови стали для мене засобом внутрішньої еміграції. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://litakcent.com/2013/03/11/-petro-taraschuk-inozemni-movy-staly-dlja-mene-zasobom-vnutrishnoji-emihraciji/>
25. Таращук П. Петро Таращук, перекладач з чотирьох європейських мов. [Електронний ресурс] // Радіо Свобода, 2006. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/956744.html>
26. Шатілова Н. Індивідуальний стиль письменника: лінгвостилістична інтерпретація. Baltija Publishing, 2022. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/207/5763/12043-1?inline=1>
27. Шемуда М. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації / Марія Шемуда // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя: Філологічні науки, 2013. Книга 1. С. 164-168.
28. Яблочнікова В. О. Перекладацька адекватність та еквівалентність. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія “Філологія”, 2019. Вип. 1. С. 177-179.
29. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. 3rd ed. London: Routledge, 2018. 384 p.
30. Bowker L. Translation Technologies [Електронний ресурс]. 2023. С. 95-111. Режим доступу: <https://doi.org/10.4324/9781003168348-5>
31. Eco U. Experiences in Translation / translated by A. McEwen. Toronto: University of Toronto Press, 2001. 256 p.

32. Feuchert S., Hofmann L. Lektüreschlüssel: Bernhard Schlink: Der Vorleser. 2., aktual. Aufl. Stuttgart: Reclam, 2009. [Elektronischer ресурс]. Режим доступа: https://sonne.ch/images/content/presse/18/SFA1820_016_men_schlink.pdf
33. Gadamer H.-G. Gesammelte Werke: Hermeneutik; Wahrheit und Methode: Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. Tübingen: Mohr, 1990. 494 p.
34. House J. Translation Quality Assessment: Past and Present. Abingdon: Routledge, 2015. 220 p.
35. Jakobson R. On linguistic aspects of translation // On Translation. Cambridge: Harvard University Press, 1959. p. 232-239. [Elektronischer ресурс]. Режим доступа: <https://web.stanford.edu/~eckert/PDF/jakobson.pdf>
36. Kilb A. Ein Gespräch mit Bernhard Schlink. Herr Schlink, ist „Der Vorleser“ Geschichte? FAZ. 20.02.2009. [Elektronischer ресурс]. Режим доступа: <https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/buecher/ein-gespraech-mit-bernhard-schlink-1100720.html>
37. Koller W. Einführung in die Übersetzungswissenschaft. Wiebelsheim, 2004. 343 p.
38. Nida E., Taber C. The Theory and Practice of Translation, With Special Reference to Bible Translating. Leiden, 1969. 226 p.
39. Nord C. Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained. Manchester: St Jerome Publishing Company, 1997. 274 p.
40. Reiß K. Grundfragen der Übersetzungswissenschaft: Wiener Vorlesungen / von Katharina Reiß, Mary Snell-Hornby, Mira Kadric. Wien: WUV-Universitätsverlag, 1985. 132 S.
41. Schreiber M. Übersetzung und Bearbeitung: zur Differenzierung und Abgrenzung des Übersetzungsbegriffs. Tübingen: Narr, 1993. 353 S.
42. Sun Y. Literary translation and communication. *Frontiers in Communication*, 2022. [Elektronischer ресурс]. Режим доступа: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fcomm.2022.1073773/full>
43. Vermeer H. J. Skopos and Commission in Translational Action // *The Translation Studies Reader* / ed. by L. Venuti. London: Routledge, 1989. p. 17-20.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

44. Енциклопедія перекладознавства: у 4 т. Т. 1 / пер. з англ.; за ред. Іва Гамб'є та Люка ван Дорслара; за заг. ред. О. А. Кальниченка та Л. М. Черноватого. Вінниця: Нова Книга, 2020. 584 с.
45. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1980. Т. 2. 267 с.
46. Таращук Петро Всеволодович. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Таращук_Петро_Всеволодович
47. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: Підручник для ВНЗ. Вінниця: Нова Книга, 2013. 376 с.
48. Bernhard Schlink. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://de.wikipedia.org/wiki/Bernhard_Schlink
49. Der Vorleser von Bernhard Schlink – Ein Schulprojekt: Zusammenfassungen, Inhaltsangaben, Charakterisierungen, Referate und mehr. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://der-vorleser.com>
50. Duden. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.duden.de/>
51. The Reader. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Reader
52. Wörterbuch-Wortbedeutung.info. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.wortbedeutung.info/>

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІЯЛУ

53. Шлінк Б. Читець: роман / Бернгард Шлінк; пер. з нім. П. В. Таращука. Харків: Фоліо, 2016. 183 с.
54. Schlink B. Der Vorleser / Bernhard Schlink. Zürich: Diogenes, 1995. 206 S.

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Bachelorarbeit mit dem Titel „Übersetzungsaberrationen und Missgriffe bei der Übersetzung der schönen Literatur (am Beispiel des Romans “Der Vorleser” von Bernhard Schlink und dessen Übersetzung ins Ukrainische, angefertigt von Petro Taraschuk)“ widmet sich der Untersuchung von Abweichungen in der Übersetzung literarischer Werke und deren Einfluss auf die Rezeption des Textes durch das Zielpublikum.

Als Untersuchungsobjekt dienen die Abweichungen vom Originaltext des Romans “Der Vorleser”, die sich in der ukrainischen Übersetzung als Übersetzungsaberrationen und Missgriffe erwiesen haben. Der Forschungsgegenstand unserer Arbeit sind die Ursachen der Übersetzungsaberrationen sowie deren Einfluss auf die Qualität der Übersetzung und Wahrnehmung des übersetzten Textes.

Das Ziel der Bachelorarbeit besteht darin, die Übersetzungsaberrationen und Missgriffe in der ukrainischen Übersetzung des Romans “Der Vorleser” auszusondern, deren Ursachen und Einfluss auf die Interpretation des Originalwerks zu analysieren sowie praktische Tipps zur Vermeidung von möglichen Abweichungen vom Ausgangstext bei der Übersetzung zu geben.

Die Aufgaben dieser Arbeit lauten folgendermaßen:

1. Die Rolle der Übersetzung in der interkulturellen Kommunikation zu analysieren und die Besonderheiten literarischer Übersetzungen zu bestimmen;
2. hermeneutisches Herangehen an die Übersetzung der literarischen Werke zu erforschen;
3. den individuellen Stil des Autors und die sprachliche Persönlichkeit des Übersetzers zu untersuchen;
4. die Biographie von Bernhard Schlink und Petro Taraschuk zu ergründen, um deren Einfluss auf ihre sprachlichen Präferenzen und Übersetzungsstrategien zu verstehen;

5. Definition des Begriffs “Übersetzungsaberration” und Ansätze zu seiner Klassifizierung durchzuleuchten;
6. die Ursachen der Übersetzungsaberrationen und Missgriffe zu bestimmen;
7. kontrastive Analyse des Originaltextes und seiner ukrainischen Übersetzung durchzuführen, um mögliche Abweichungen vom Ausgangstext zu identifizieren und deren Auswirkungen auf die Interpretation des Textes zu bewerten;
8. praktische Empfehlungen zur Vermeidung von Übersetzungsaberrationen zu geben.

Theoretische Grundlagen unserer Bachelorarbeit basieren auf den Untersuchungen ukrainischer und ausländischer WissenschaftlerInnen, darunter N. Boichuk, R. Hromiak, O. Dubenko, V. Zhukovska, M. Ivanytska, T. Kyyak, O. Lyntavr, L. Mats’ko, S. Pryhodiyy, M. Baker, U. Eco, R. Jakobson, V. Koller, M. Schreiber, J. San u.a.

Zur Erreichung der obengenannten Forschungsziele sowie zur Lösung der Forschungsaufgaben kamen folgende Methoden zur Anwendung: beschreibende Methode, kontrastive Analyse, vergleichend-translatorische Analyse, Methode der Analyse von lexikografischen Quellen und Wörterbuchdefinitionen, definatorische Methode, Methode der Induktion und Deduktion, Methode der Verallgemeinerung und quantitative Analyse.

Der Struktur nach besteht die Bachelorarbeit aus einer Einleitung, zwei Kapiteln, Schlussfolgerungen, einem Literaturverzeichnis, einer deutschsprachlichen Zusammenfassung und zwei Anhängen.

Im ersten theoretischen Kapitel der Bachelorarbeit befassen wir uns mit der Frage der literarischen Übersetzung; setzen uns mit den Begriffen „Idiostil“, „individueller Autorenstil“, „Aberration“ auseinander. Dabei gehen wir auf deren Umfang ein und versuchen Klarheit in die Begriffe zu bringen, indem wir die Definitionen und Stellungnahmen von verschiedenen Sprach- und TranslationswissenschaftlerInnen betrachten und vergleichen. Hier analysieren wir die Rolle der Übersetzung in der interkulturellen Kommunikation; werfen einen Blick auf die Bedeutung der Hermeneutik für die literarische Übersetzung; beschäftigen uns mit den Fragen des individuellen Stils

des Autors und der Persönlichkeit des Übersetzers; stellen die Lebensläufe von B. Schlink und P. Taraschuk dar; befassen uns mit der Klassifikation der Übersetzungsaberrationen.

Im praktischen Kapitel werden Beispiele für Übersetzungsaberrationen und Missgriffe in der ukrainischen Übersetzung des Romans „Der Vorleser“ angeführt und analysiert. Abschließend werden praktische Tipps zur Vermeidung von Übersetzungsaberrationen gegeben.

In den Schlussfolgerungen werden die Untersuchungsergebnisse resümiert dargelegt.

Die literarische Übersetzung ist nicht bloß eine Übertragung der Bedeutung eines fixierten Textes in der Ausgangssprache in die Zielsprache. Als kultureller Vermittler muss der Übersetzer eines literarischen Textes nicht nur dessen Inhalt und Informationen wiedergeben, sondern auch die Form und den Stil aufbewahren, damit der Leser einen Einblick in die fremde Kultur haben kann. Es ist außerdem äußerst wichtig, dass der Übersetzer hier die Brücke zwischen den Wünschen des Autors und denen der Leserschaft einer fremden Kultur schafft. Dies stellt eine Herausforderung für den Übersetzer dar, der den Originaltext fühlen, erfassen und verstehen muss, sonst überträgt er ihn lediglich hölzern in die Zielsprache oder begeht Übersetzungsfehler, die zu Abweichungen vom Inhalt des Ausgangstextes führen, ihn verstümmeln und damit die Intention des Autors zunichte machen können. Aufgrund der durchgeführten Analyse können wir folgende allgemeine zusammenfassende Schlussfolgerungen formulieren:

Übersetzungsaberrationen sind bewusste oder unbewusste Abweichungen vom Originaltext, die aus verschiedenen Gründen entstehen können. Dies können kulturelle Unterschiede, unterschiedliche sprachliche Strukturen in der Ausgangs- und Zielsprache, mangelndes Verständnis des Originaltextes, fehlende professionelle Ausbildung sein. Solche Abweichungen können zu inhaltlichen und stilistischen Verfälschungen des Originalwerks führen.

Gemäß M. Dorofeieva unterscheidet man strukturell-semantische, diskursiv-situative, diskursiv-fachliche und kulturelle Abweichungen vom Ausgangstext.

Wir haben 26 Abweichungen vom Textinhalt in der Übersetzung vom Roman “Der Vorleser” identifiziert, davon 19 strukturell-semantische (14 lexikalische und 5 grammatische), 3 diskursiv-situative, 2 diskursiv-fachliche und 2 kulturelle Abweichungen.

Die *strukturell-semantischen* Abweichungen umfassen 14 lexikalische Fehler, bei denen die Bedeutung von Wörtern oder Ausdrücken im Übersetzungstext vom Originaltext abweicht, und 5 grammatische Fehler, die auf Unterschiede in den grammatischen Strukturen zwischen den Sprachen zurückzuführen sind. Als Beispiel für strukturell-semantische Abweichung dient die ungenaue Übersetzung eines idiomatischen Ausdrucks, der im Original eine bestimmte kulturelle Bedeutung hat, die im Zieltext verloren geht. Ein weiteres Beispiel ist die falsche Verwendung der grammatischen Konstruktionen, was die Bedeutung der Sätze des Ausgangstextes verändert.

Diskursiv-situative Abweichungen entstehen durch Missverständnisse des Kontexts oder der Situation im Originaltext, während *diskursiv-fachliche* Abweichungen auf Fachterminologie und deren korrekte Anwendung im Übersetzungstext abzielen. Diskursiv-situative Abweichungen können auftreten, wenn der Übersetzer eine Textpassage falsch interpretiert, was zu Missverständnissen im Zieltext führt. Diskursiv-technische Abweichungen beziehen sich auf die falsche Übersetzung eines technischen oder wissenschaftlichen Begriffs, wodurch die Einzelheiten der Handlung erheblich verzerrt werden können.

Kulturelle Abweichungen betreffen die Übertragung von kulturell spezifischen Elementen, die im Zieltext nicht adäquat wiedergegeben werden. Kulturelle Abweichungen können entstehen, wenn kulturell spezifische Elemente, wie z.B. traditionelle Bräuche oder gesellschaftliche Normen, nicht korrekt in den Zieltext übertragen werden. Dies kann dazu führen, dass der Zieltext für die Leser weniger verständlich oder sogar irreführend ist.

Die durchgeführte Untersuchung zeigt, dass Übersetzungsaberrationen und Missgriffe wesentliche Auswirkungen auf das Verständnis und die Interpretation des Textes durch das Zielpublikum haben können. Der Übersetzer muss sich immer daran erinnern, dass er den Stil des Autors so wiedergeben und den Zieltext so schreiben soll, dass er den Kriterien des Originaltextes ganz und gar entspricht, d.h. der Formgebung, den stilistischen Merkmalen, dem inhaltsbezogenen Sachverhalt usw. Die Übersetzung von P. Taraschuk ist manchmal nur schwer wahrzunehmen. Offensichtlich versteht der Übersetzer nicht immer, wie wichtig die Intention des Autors ist, wie tief der Sinn ist, den er als Schöpfer in die Spracheinheiten einlegt. Darüber hinaus löst eine große Anzahl der Abweichungen von den Sprachnormen im Zieltext beim Leser den Zweifel an der Kompetenz des Übersetzers als Sprachmittler aus.

Die durchgeführte Analyse betont noch einmal die Notwendigkeit einer tiefen hermeneutischen Analyse und interkulturellen Verständnisses, um adäquate Übersetzungen literarischer Werke zu gewährleisten.

Auf Basis der Untersuchungsergebnisse werden von uns praktische Empfehlungen für ÜbersetzerInnen formuliert, um die Genauigkeit und Qualität der Übersetzungen zu verbessern und Übersetzungsaberrationen zu minimieren. Als erstes gilt es, sich intensiv mit dem kulturellen und historischen Kontext des Originalwerks auseinanderzusetzen, um die Absichten des Autors und die Bedeutung der lexikalischen Einheiten eindeutig zu verstehen. Äußerst wichtig ist es auch, grammatische Strukturen des Ausgangstextes und des Zieltextes zu vergleichen, sorgfältig Übersetzungstransformationen auszuwählen und diese anzuwenden. Die kontinuierliche Weiterbildung der ÜbersetzerInnen und Reflexion der eigenen Übersetzungspraktika sind auch nicht von der Hand zu weisen. Diese Empfehlungen sollten dazu beitragen, die Integrität und Authentizität des Originaltextes im Zieltext zu bewahren und eine adäquate Rezeption durch das Zielpublikum zu ermöglichen.

ДОДАТОК А. ГЛОСАРІЙ ВИКОРИСТАНИХ У БАКАЛАВРСЬКІЙ РОБОТІ МОВОЗНАВЧИХ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТЕРМІНІВ

Аберація – відхилення від норми, неправильність або помилка, що виникає в процесі перекладу, спостереження чи вимірювання. У перекладознавстві аберація означає будь-яке відхилення від точного і адекватного відтворення змісту, форми або стилю оригінального тексту, яке призводить до спотворення його значення, неправильного тлумачення або втрати важливих аспектів тексту.

Адекватний переклад – переклад, який повністю передає зміст, стиль і функціонально-стилістичні особливості оригінального тексту, забезпечуючи його зрозумілість і природність для цільової аудиторії. Він враховує культурні, соціальні та мовні контексти вихідного і цільового текстів, зберігаючи прагматику і комунікативну мету оригіналу.

Буквальний переклад – переклад, який максимально точно передає слова та граматичні структури оригінального тексту, не враховуючи при цьому стилістичні, культурні та контекстуальні особливості. Такий переклад часто зберігає форму оригіналу, але може втрачати змістову адекватність і природність для цільової аудиторії.

Втрати перекладу – аспекти змісту, стилю, культурних або контекстуальних особливостей оригінального тексту, які не вдалося зберегти або адекватно передати в процесі перекладу. Ці втрати можуть включати нюанси значення, емоційні відтінки, культурні реалії, стилістичні прийоми, гру слів та інші елементи, які роблять текст унікальним і багатогранним.

Ідіолект – сукупність мовних особливостей, притаманних окремій людині. Ідіолект охоплює унікальний словниковий запас, граматичні конструкції, вимову та інтонацію, які відрізняють мовлення конкретної особи від мовлення інших людей.

Ідіостиль – індивідуальний стиль письменника або іншого мовного творця, який виражається в сукупності мовних і стилістичних особливостей, характерних лише для нього. Ідіостиль відображає унікальний спосіб вираження думок, емоцій, світогляду автора через мовні засоби.

Калькування – спосіб перекладу, при якому елементи вихідного тексту дослівно перекладаються мовою перекладу, зберігаючи їхню структуру і порядок. Це призводить до створення нових слів або виразів, які дослівно відповідають елементам оригіналу.

Культурно-маркована лексика – слова, вирази або терміни, які мають особливе культурне значення або навантаження в певному мовному та культурному середовищі. Вони відображають специфічні реалії, традиції, звичаї, історичні події, соціальні інститути або інші аспекти культури.

Мовна особистість – комплекс мовних здібностей, знань і навичок, що характеризують індивіда як носія мови. Мовна особистість включає здатність до породження та розуміння мовних висловлювань, володіння граматичними, лексичними та стилістичними нормами мови, а також уміння використовувати мовні засоби для ефективної комунікації.

Наближений переклад – переклад, який прагне зберегти основний зміст і функції оригінального тексту, але може містити деякі відхилення або спрощення, які не суттєво впливають на загальне розуміння тексту цільовою аудиторією.

Неадекватний переклад – переклад, який не відображає точно зміст, стиль або функціонально-стилістичні особливості оригінального тексту, що призводить до викривлення його значення, неправильної інтерпретації або втрати важливих інформаційних і культурних елементів.

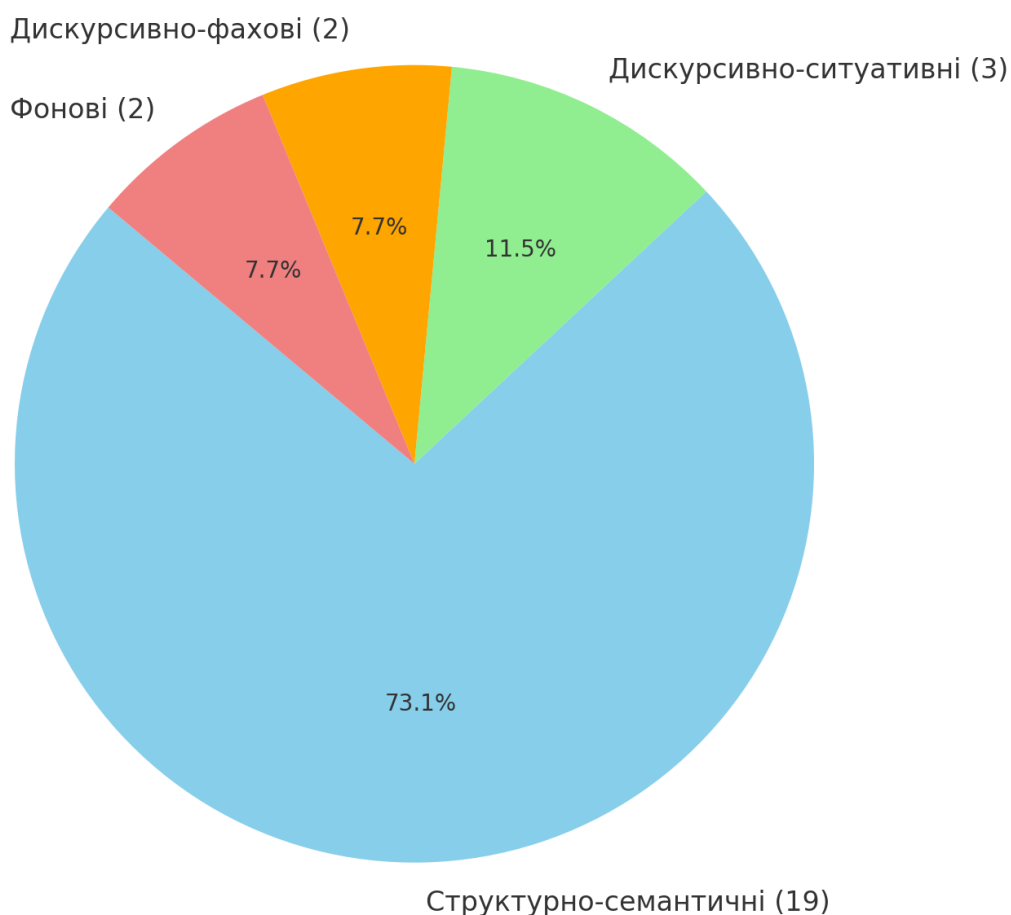
Описовий переклад – спосіб перекладу, при якому для передачі значення слова або виразу, що не має прямого відповідника в мові перекладу, використовується докладний опис або пояснення.

Перекладацька компетенція – сукупність знань, умінь, навичок і особистісних якостей, які дозволяють перекладачеві ефективно здійснювати переклад текстів з однієї мови на іншу, зберігаючи при цьому точність, адекватність та еквівалентність оригінального змісту.

Стратегія перекладу – загальний підхід або план, якого дотримується перекладач для досягнення адекватності і точності в перекладі. Стратегія перекладу включає вибір методів і прийомів, що використовуються для передачі змісту, стилю і культурних аспектів оригінального тексту.

Транскодування – процес перетворення тексту або повідомлення з однієї системи кодування в іншу, з метою забезпечення його зрозумілості і адекватного сприйняття в іншому мовному або культурному контексті.

**ДОДАТОК Б. ДІАГРАМА КІЛЬКІСНОГО ТА ВІДСОТКОВОГО
СПІВВІДНОШЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ АБЕРАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ
РОМАНУ “DER VORLESER” УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Діаграма 1. Кількісне та відсоткове співвідношення перекладацьких аберацій у перекладі роману “Der Vorleser” українською мовою, виконаного П. Таращуком